

ÇOCUK ÖYKÜLERİNİN 4-6 YAŞ ARALIĞINDAKİ ÇOCUKLARIN DİL GELİŞİMİNE KATKISI: SARA ŞAHİNKANAT ÖRNEĞİ

Özhan TURAN

Aralık, 2022

DENİZLİ

**ÇOCUK ÖYKÜLERİNİN 4-6 YAŞ ARALIĞINDAKİ ÇOCUKLARIN
DİL GELİŞİMİNE KATKISI: SARA ŞAHİNKANAT ÖRNEĞİ**

Pamukkale Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi

Dil Bilimleri ve Kültür Araştırmaları Anabilim Dalı

Dil Bilimleri ve Kültür Araştırmaları Yüksek Lisans Programı

Özhan TURAN

Danışman: Prof. Dr. Nurten SARICA

Aralık, 2022

DENİZLİ

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

Özhan TURAN

ÖN SÖZ

Hayatın en büyük mucizelerini arayan insanlar olarak işte bir gerçek; görüp görebileceğimiz en mucizevi şey dildir. Bu nedenle çocuğun gelişimi dil edinimine ve onun mucizelerini keşfedebilmesine bağlıdır. Çocuğun dil edinimi ve gelişimi dil ile etkileşimine bağlıdır. Çocuğun en hassas gelişim dönemlerinde dil ile birlikte hayal gücü de gelişmeye başlar. Hayal gücü gelişim gösteren çocuğun hem gerçeklikle bağının kopmaması hem de üretkenliğinin geliştirilebilmesi açısından öyküler önemli birer araçlardır. Bu bakımdan öykü kitapları büyük önem taşımaktadır. Çocuk edebiyatının birer ürünü olan öykü kitapları diğer edebi türlerinden daha hassas bir amaca hizmet etmektedirler. Özellikle çocuk edebiyatının bile ticari amaçlar ön planda tutularak hazırlandığı günümüzde kitaplardaki içeriklerin çocukların bilişsel gelişimlerine nasıl etkide bulunduğu araştırılması gerekmektedir.

Öykü kitaplarının, çocukların belirli özelliklerine uygun ve onların gelişimini destekleyen nitelikte olması beklenmektedir. Çocuğun dil gelişiminin, bilişsel gelişiminin bir parçası olduğunu vurgulayan Piaget'nin, Bilişsel Gelişim Kuramı'nda çocuğun gelişimine dair ortaya attığı fikirleri baz alınan bu tez çalışmasında çocuk öykülerinin, dil gelişimine etkisi ele alınmıştır. Buna dayanarak araştırma sonucunda, verdiği demeçlerle çocukların bilişsel gelişimlerine önem verdiği görülen çocuk edebiyatçısı Sara Şahinkanat'ın belirlenen dört eseri incelenmiş, böylece hem akademi camiasına hem de çocukların dil gelişimlerine yönelik yapılacak olan diğer çalışmalara katkı sağlamak amaçlanmıştır.

Bu uzun ve zorlu süreçte tezime pes etmeden devam edebilmem için fikirleriyle tezime, öğütleriyle şahsıma daima destek sağlayan değerli danışmanım Prof. Dr. Nurten SARICA'ya özellikle teşekkür ve minneti borç bilirim. Tezimi yazarken karşılaştığım güçlükleri aşmamda maddi ve manevi olarak yanımda olan sevgili aileme, akrabalarım, kardeş değerindeki arkadaşlarıma ve azimle çalışabilmem adına hedefimi hatırlatarak sabrımın ortak olan değerli insana teşekkür ederim.

Özhan TURAN

Denizli, 2022

ÖZET

ÇOCUK ÖYKÜLERİNİN 4-6 YAŞ ARALIĞINDAKİ ÇOCUKLARIN DİL GELİŞİMİNE KATKISI: SARA ŞAHİNKANAT ÖRNEĞİ

TURAN, Özhan

Yüksek Lisans Tezi

Dil Bilimleri ve Kültür Araştırmaları Anabilim Dalı

Dil Bilimleri ve Kültür Araştırmaları Tezli Yüksek Lisans Programı

Tez Yöneticisi: Prof. Dr. Nurten SARICA

Aralık 2022, vi+49 Sayfa

Bu tez çalışmasının amacı çocuk öykülerinin, çocukların dil gelişimine sağladığı olumlu etkileri, Piaget'nin geliştirdiği Bilişsel Gelişim Kuramı çerçevesinde incelemektir. Çocukların dil gelişimlerinde etkin bir role sahip olan öykü kitaplarında, çocukların bilişsel gelişimini olumlu veya olumsuz yönde etkileyebilecek içerikler bulunabilmektedir. Günümüzde, edebiyat alanının ticari amaçlarının ön planda olması ve çeşitliliğinin artması, öykü kitaplarının yararlı olabileceğine dair şüphelere sebep olabilmektedir. Bu bakımdan çocukların bilişsel gelişimleri açısından kritik olan öykü kitaplarının akademik olarak incelenmesi ihtiyacı doğmuştur. Tezin ilk bölümünde, dil ve dil ediniminin insan yaşamındaki önemiyle birlikte dil edinimi hakkında kabul görmüş üç ana yaklaşım ele alınmıştır. Ayrıca dilin edinilmesinde ve geliştirilmesinde rol oynayan dil becerilerinden ve bunların nasıl geliştirilebileceğinden bahsedilmiştir. İkinci bölümde ise, öykülerin incelenmesinde esas alınmış olan Piaget ve onun çocukların bilişsel gelişimlerini geniş bir kapsamda açıkladığı Bilişsel Gelişim Kuramı yer almaktadır. Son bölümde de literatür araştırmaları sonucu çocukların bilişsel gelişimine önem verdiği gözlemlenerek seçilmiş olan Sara Şahinkanat'ın hayatı ve fikirleri hakkında bilgiler ve 4-6 yaş çocuklara yönelik yazdığı dört öykü kitabının incelemesi bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bilişsel gelişim, dil edinimi, Sara Şahinkanat, çocuk öyküleri.

ABSTRACT

THE CONTRIBUTION OF CHILDREN'S STORIES TO THE LANGUAGE DEVELOPMENT OF CHILDREN BETWEEN THE AGES OF 4-6: THE CASE OF SARA ŞAHİNKANAT

TURAN, Özhan

Master Thesis

Department of Linguistics and Cultural Studies

Linguistics and Cultural Studies Thesis-Based Master's Programme

Adviser of Thesis: Prof. Dr. Nurten SARICA

December 2022, vi+49 Pages

The aim of this thesis is to examine the positive effects of children's stories on language development of children within the framework of Cognitive Development Theory developed by Piaget. Story books, which have an active role in children's language development, may contain content that can affect children's cognitive development positively or negatively. Nowadays, the fact that the commercial purposes of the literature field are at the forefront and the diversity is increasing may cause doubts about the usefulness of story books. In this regard, the need for an academic examination of story books, which are critical for children's cognitive development, has arisen. In the first chapter of the thesis, language and its importance in human life and three main approaches to language acquisition are discussed. In addition, language skills that play a role in the acquisition and development of language and how they can be developed are mentioned. In the second chapter, Piaget and his Cognitive Development Theory, which is based on the analysis of the stories, explain the cognitive development of children in a wide scope. In the last chapter, there is information about the life and ideas of Sara Şahinkanat, who was chosen as a result of literature researches, observing that she attaches importance to the cognitive development of children, and an analysis of four story books she wrote for children aged 4-6.

Keywords: Cognitive development, language acquisition, Sara Şahinkanat, children's stories.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
TABLolar DİZİNİ	vi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DİL EDİNİMİ

1.1. Dilin Tanımı ve Önemi	3
1.2. Dil Edinimi ve Kuramları	5
1.2.1. Davranışçı Kuram	5
1.2.2. Doğuşancı Kuram	6
1.2.3. Etkileşimci Kuram	9
1.3. Dil Becerileri	10
1.3.1. Alıcı Dil Becerileri	11
1.3.1.1. Dinleme	11
1.3.1.2. Okuma	12
1.3.2. İfade Edici Dil Becerileri	13
1.3.2.1. Konuşma	14
1.3.2.2. Yazma	15

İKİNCİ BÖLÜM

PİAGET VE BİLİŞSEL GELİŞİM KURAMI

2.1. Bilişsel Gelişim Kuramı'nın Temel Kavramları	18
2.2. Bilişsel Gelişim Sürecindeki Faktörler	19
2.2.1. Olgunlaşma	20
2.2.2. Deneyim	20

2.2.3. Sosyal Etkileşim	21
2.2.4. Dengeleme	21
2.3. Bilişsel Gelişim Evreleri	21
2.3.1. Duyusal-Motor Evresi (0-2 yaş)	22
2.3.2. İşlem Öncesi Evre (2-7 yaş)	22
2.3.3. Somut İşlemler Evresi (7-11 yaş)	24
2.3.4. Soyut İşlemler Evresi (11 yaş ve sonrası)	24

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SARA ŞAHİNKANAT'IN 4-6 YAŞ ÇOCUK KİTAPLARINDAKİ SOYUT KAVRAMLAR VE DİL GELİŞİMİNE ETKİLERİNİN İNCELEMESİ

3.1. Sara Şahinkanat'ın Hayatı, Fikirleri ve Eserleri	26
3.2. Üç Kedi Bir Dilek	28
3.3. Üç Kedi Bir Canavar	31
3.4. Yavru Ahtapot Olmak Çok Zor	33
3.5. Babamın Battaniyesi	35
3.6. Öykülerdeki Diğer Dil Kullanımları	38
SONUÇ	45
KAYNAKÇA	47
ÖZGEÇMİŞ	49

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Üç Kedi Bir Dilek Öyküsünde Tespit Edilmiş Arkadaşlık Bildiren Soyut Kavramlar	29
Tablo 2. Üç Kedi Bir Dilek Öyküsünde Tespit Edilmiş Heyecan Uyandıran Soyut Kavramlar	30
Tablo 3. Üç Kedi Bir Canavar Öyküsünde Tespit Edilmiş İyiliği Niteleyen Soyut Kavramlar	31
Tablo 4. Üç Kedi Bir Canavar Öyküsünde Tespit Edilmiş Korkuyu Niteleyen Soyut Kavramlar	32
Tablo 5. Yavru Ahtapot Olmak Çok Zor Öyküsünde Tespit Edilmiş Gurur ve Memnuniyet Bildiren Soyut Kavramlar	34
Tablo 6. Yavru Ahtapot Olmak Çok Zor Öyküsünde Tespit Edilmiş Bıkınlık ve Memnuniyetsizlik Bildiren Soyut Kavramlar	34
Tablo 7. Babamın Battaniyesi Öyküsünde Tespit Edilmiş Hayal Gücünü Niteleyen Soyut Kavramlar	36
Tablo 8. Babamın Battaniyesi Öyküsünde Tespit Edilmiş Gerçekliği Niteleyen Soyut Kavramlar	37
Tablo 9. Üç Kedi Bir Dilek Öyküsünde Uyak Kullanım Örnekleri	38
Tablo 10. Üç Kedi Bir Canavar Öyküsünde Uyak Kullanım Örnekleri	39
Tablo 11. Yavru Ahtapot Olmak Çok Zor Öyküsünde Uyak Kullanım Örnekleri	39
Tablo 12. Babamın Battaniyesi Öyküsünde Uyak Kullanım Örnekleri	40
Tablo 13. 4 Öykü Kitabından Seçilen Devrik Cümle Örnekleri	41
Tablo 14. Üç Kedi Bir Dilek Öyküsündeki Mecaz Anlamlı Cümle Örnekleri	42
Tablo 15. Üç Kedi Bir Canavar Öyküsündeki Mecaz Anlamlı Cümle Örnekleri	42
Tablo 16. Yavru Ahtapot Olmak Çok Zor Öyküsündeki Mecaz Anlamlı Cümle Örnekleri	43
Tablo 17. Babamın Battaniyesi Öyküsündeki Mecaz Anlamlı Cümle Örnekleri	43

GİRİŞ

Dil ne yalnızca bir organ ne de bir iletişim aracıdır. Dil yaşamın özünü, o özün anlamsal boyutunu ve yine o özün anlamlandırılabilmesini sağlayan doğal bir olgudur. Çünkü dil sadece insanlara özgü değil, tüm canlıların aktif olarak kullandığı; tüm cansız nesnelere de aktif olarak dahil olduğu bir olgudur. İletişim dilin sırlarla dolu sonsuz özelliklerinden sadece birini temsil etmektedir. Çünkü dil keşfedilebilen bir şeydir. Bugüne dek keşfedilenlerle dilin küçük bir bölümü bile bilinmiş olmamaktadır. Dil, keşfedilmeye çalışılırken de sürekli olarak gelişim göstermektedir. Bu nedenle dili keşfetmek ve anlamak, yaşam boyunca keşfedebildiklerimiz kadardır.

Tarihte dil üzerine sorgulamalar gerçekleştiren çeşitli filozofların her biri dili farklı amaçlarla farklı açılardan incelemiş ve açıklamaya çalışmıştır. Her ne kadar günümüzde çoğu yeterliliğini yitirmiş olsa da açıklandığı dönemlerde geçerli olmuş ve kabul edilmiş açıklamalardır. Başarılı keşiflerin yanı sıra başarısız keşifler de dil hakkında yapılacak bir sonraki çalışmalara zemin olması nedeniyle önemli bir role sahiptir. Dil hakkında yapılan her çalışma, her sorgulama ve ortaya atılan her teori, dil araştırmalarını geliştirdiği gibi dilin kendisini de geliştirmiştir. Dil ile birlikte insanın da geliştiği bu süreçte dikkat edilmesi gereken şey de budur aslında. Dil, tüm canlılarda olduğu gibi insanların yaşamını düzenler ve gelişimini sağlar. Bu bakımdan dil insan için gelişimin en önemli etkenlerindedir. Dilin kökeninden ziyade dilin edinimi üzerine düşünmek bu nedenle daha doğru olmaktadır. Çünkü yaşamımızı düzenlemek için aktif bir şekilde kullandığımız bu olgunun nasıl edinildiği, bizi nasıl etkilediği ve onun nasıl kullandığını keşfetmek, bilişsel gelişimimiz için daha çok önem arz etmektedir.

Dilin bilişsel süreç içinde yer aldığını savunan bilişsel gelişimciler dilin ne olduğuyla değil; dilin bilişsel sürece nasıl dahil olduğuyla ilgilenmektedir. Dili tanımlamak yerine, dilin süreçlerini tanımlamaya çalışmaktadırlar. Bunu yaparken de bir insanın incelenebildiği en küçük haline, bebekliğine odaklanmaktadırlar. Bu sebeple bilişsel gelişim çalışmaları dil de dahil olmak üzere doğumdan yetişkinliğe kadar olan süreci kapsamaktadır. Bu çalışmaların en büyük amacı, bu gelişim sürecinin sağlıklı tamamlanabilmesini sağlamaktır. Ortaya atılan yaklaşımlara dayalı olarak Montessori, Reggio Emilia vb. eğitim yöntemleri geliştirilebilmektedir.

Anabilim dallarında yapılan çalışmalar eğitim bilimlerine veri sağlayarak eğitim ve öğretim modellerinin geliştirilmesine katkıda bulunmaktadırlar. Aynı şekilde psikoloji alanında yapılan çalışmalar da dilbilimine veri sağlayabilmektedir. Bu şekilde disiplinlerarası yürütülen araştırmalar birçok alanın gelişimine katkıda bulunabilmektedir. Bu tez çalışmasında da dilbilim, psikoloji, sosyoloji ve eğitim bilimlerini kapsayan disiplinlerarası bir konu ele alınmaktadır. Diğer üç disiplinle doğrudan etkileşim içinde olan dilbilimin alt dalı ruhdilbilimdir. Ruhdilbilimde dil edinimi, bilişsel süreçler ve dilin bilişsel olarak geliştirilmesi hakkında çalışmalar yapılmaktadır. Çalışmanın ilk bölümünde dil ve edinime dair literatürde yer alan bilgilere yer verilmiştir. İkinci bölümde ise Piaget ve onun Bilişsel Gelişim Kuramı açıklanmaya çalışılmıştır. Üçüncü bölümde Sara Şahinkanat ve 4-6 yaş çocuklara yönelik yazmış olduğu *Üç Kedi Bir Dilek*, *Üç Kedi Bir Canavar*, *Yavru Ahtapot Olmak Çok Zor* ve *Babamın Battaniyesi* adlı öykülerinde tespit edilen soyut kavramlar Piaget'nin Bilişsel Gelişim Kuramı bağlamında incelenerek dil gelişimine etkileri tartışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

DİL EDİNİMİ

1.1. Dilin Tanımı ve Önemi

Yaşamın en temel gereksinimlerinden biri olan dili tanımlamak için hatırı sayılır derecede kelime bir araya getirilse bile yeterli kalmayacaktır. Dil yalnızca bir organ veya iletişim aracı değildir; yemek tariflerinden şiirlere, Sahra'nın kum tanelerinden gökyüzünün ışıltılı yıldızlarına, rüzgarın uğultusundan sessiz gösterimlere, parmak izlerimizden ağaç köklerine, doğanın sayısal ahenginden gökkuşağının renklerine kadar canlı veya cansız her şeyin ifadesidir.

Doğal bir olgu olarak dil, icat edilmemiş veya yaratılmamıştır. Keşfedilerek doğası anlaşılmaya çalışılır. Canlıların dile şekil vermeleri sonucu çeşitli iletişimsel özellikler ortaya çıkar; insanların belli ses tonlarını kullanarak harfleri, kelimeleri ve cümleleri ortaya çıkarması, binlerce farklı kuş türünün farklı ötme şekilleriyle haberleşmeleri, bitkilerin bile ultrasonik sesler çıkararak kendilerini ifade etmesi veya yapraklarının solması gibi (Khait vd.). Bunun yanında cansız varlıkların da dili vardır; hayvanların sık sık göç etmelerine neden olan hava değişimleri, kara bulutların yağmurun habercisi olması, gökyüzünde güneş varken yeryüzünün sıcak ve aydınlık olması gibi durumlar da doğanın birer anlamlı ifadeleridir. En yoğun olarak kullanan varlıklar biz insanlar olsak da dil, her şeyle ilgilidir.

Dil, insanlığın daima keşfetmeye ve anlamaya çalıştığı bir olgu olmuştur. Binlerce yıl boyunca dil üzerine sayısız çalışma olduğu gibi sayısız dil tanımı da bulunmaktadır. Her biri kendi zamanında geçerli kabul edilebilmiş olsa da dilin, yalnızca keşfedilmiş yönleri hakkında bilgi sahibiyiz ve tanımlamalar da bu bilgilerin ötesine geçememektedir. Bunun yanı sıra dil, durmaksızın gelişen bir olgu. Bu nedenle dilin net bir tanımını yapmak pekâlâ mümkün olmamaktadır. Fakat dil hakkındaki bu sınırlı tanımlamalar bile bir sonraki keşiflere ışık olmuştur.

Sözlü tarihin kaynağı olan Herodot'un "The Histories" eserinde Mısır Kralı Psammetichus tarafından gerçekleştirilen ve bilinen ilk dil teorisi deneyi kabul edilen bir olaydan bahseder. Bu olayda Psammetichus, iki küçük çocuğu kırsalda yaşayan bir çobana vererek hiçbir dile maruz kalmadan ağızlarından çıkacak ilk kelimeyi öğrenmek

istemiştir. Aradan geçen iki yıldan sonra çocuklardan net olarak duyulan ilk kelimenin "Becos" olduğu duyulmuştur. Bu kelimenin anlamını araştırmaya başlayan Psammetichus, yakın coğrafyada yaşayan Frigyalıların konuştuğu Frig dilinde "ekmek" anlamında kullanıldığını öğrenmiş ve böylece deneyin sonucuna bağlı olarak Psammetichus, yeryüzündeki ilk dilin Frig dili olabileceğini iddia etmiştir (2004). Bu deneyin pekâlâ bilimsel bir geçerliliği kabul edilmemektedir. Fakat henüz o dönemde gerçekleştirilmiş, dile dair dikkate değer bir gerçeği öğrenmiş bulunuyoruz; dilin kökenini keşfetmek için insanın doğasının, yani doğumuyla başlayan sürecin araştırılması gerektiğini.

Günümüzde dilbilimciler sadece dilin kökeni hakkında değil, aynı zamanda yapısı, edinimi ve kullanımı hakkında da çalışmaktadırlar. Bu çalışmaların amacı sadece tarihsel olmamaktadır. Dil hakkında yapılan her keşif, gelecek nesillerin yolunu aydınlatmak içindir. Dil en basit şekilde "her şeyin ifadesi" olarak tanımlanabilir. Bu nedenle dili en iyi şekilde ifade edebilmek ve aktarabilmek için çocukların dil gelişiminin en doğru şekilde sağlanması gerekmektedir. Herkes hayata bebekten başlamaktadır ve bu bebek hayata dair her şeyi dil aracılığıyla algılamakta, öğrenmekte, hissetmekte ve ifade etmektedir.

Dil edinimi ne kadar iyi sağlanırsa insan hayata o kadar iyi başlayabilmektedir. Bu nedenle çeşitli dil kuramları çerçevesinde çocukların dil edinimi için eğitim programları ve yöntemleri oluşturulmaktadır. Örneğin; Jean Piaget'nin çocukların bilişsel gelişim süreçleri üzerine yaptığı çalışmalar sonucunda çocukların farklı yaşlarda farklı gelişim gösterdiğini belirtmiştir (2000). Piaget'nin ulaştığı sonuçlara bağlı olarak çocuğun gelişimine uygun öğretim yöntemleri kullanılmaya başlanmıştır. Bir çocuğun dil becerileri, ancak iyi bir dil edinimi ile geliştirilebilir. Bu sayede çocuğun dil becerileri temel anlamda geliştiği için sosyal davranışları da buna paralel olarak gelişim gösterebilmektedir. Hem evde hem de sosyal ortamda kendini ifade edemeyen çocuk ise özgüvenini kaybetmeye başlamaktadır. Ayrıca dil becerileri gelişen bir çocuğun eğitim hayatında başarılı olma olasılığı da daha yüksektir. Çünkü alıcı dil becerisi yüksek olan çocuk, verilen bilgiyi daha iyi edinir ve edindiği bilgiyi yüksek ifade becerileri ile daha iyi kullanır. Bu nedenle ruhbilimin de ön plana çıkması ve disiplinlerarası çalışmaların artmasıyla birlikte dilbilim araştırmalarında geç de olsa dil edinimi hakkında çeşitli kuramlar geliştirilmeye başlanmıştır.

1.2. Dil Edinimi ve Kuramları

Geçmişten günümüze kadar dil edinimi hakkında birbirinden farklı çok sayıda araştırma yapılmıştır. Bu araştırmalar neticesinde de bir o kadar çeşitli dil edinim teorileri ortaya çıkmıştır ve bu teorilerin her biri dilin ediniminde “nasıl?” sorusunun cevabını bularak dilin sırlarını keşfetmeyi amaçlamıştır. Yapılan her çalışma ve ortaya çıkan her sonuç her ne kadar dilin bir başka yönüne işaret etmiş olsa da teorilerin ortak özellikleri baz alındığında karşımıza *davranışçı*, *doğuştanıcı* ve *etkileşimci* kavramlarıyla üç temel yaklaşım çıkmaktadır. Bu yaklaşımlara bakıldığında kimisi dil ediniminde çevrenin etkili olduğu görüşünü vurgularken, kimisi dil yetisi kavramına vurgu yaparak dilin doğuştan gelen bir beceri olduğunu ve uygun ortam koşulları sağlandığında dilin ediniminin gerçekleşebildiğini ifade eder. Kimisi de her iki yaklaşımdan da farklı olarak dil ediniminde çocuğun bilişsel gelişiminin önemine vurgu yapar (Baştürk, 2013, s. 22). Sıradaki bölümde bu yaklaşımların neler olduğu ana hatlarıyla ele alınacaktır.

1.2.1. Davranışçı Kuram

İlk kez John Watson tarafından ortaya atılan fakat daha sonra psikoloji alanında B. F. Skinner tarafından geliştirilen “davranışçılık” ilkesi çevresel faktörlerin önemine vurgu yapan bir yaklaşımdır. Bu kurama göre; çocukların çevrelerinde üretilen dili taklit etmesi ve duydukları dili tekrar üretmeye çalışması *olumlu pekiştirme* olarak tanımlanır. Bu durumda çocuğun yine çevresi tarafından övgüyle karşılanması ve teşvik edilmesiyle sağlıklı bir edinim kazanması sağlanabilir. Çocuk, doğru dil kullanımını alışkanlık haline getirene kadar bu sesleri tekrar etmeye ve kullanmaya devam edecektir (Lightbown ve Spada, 2006, s.10).

Davranışçıların yöntemlerinde çocukların dil edinimlerinde zihinsel gelişimlere ağırlık verilmediği için çocuğun dil gelişiminden ziyade edinmesi istenilen dilsel verileri ne kadar ezberleyebildiği değerlendiriliyordu. Bu yaklaşımla çocuklar yalnızca birer robot gibi koşullandırma üzerine dili edinmeye çalışırlar ve bu nedenle dil gelişimleri de ancak kendilerine verilen çerçevede mümkün olabilmektedir.

Davranışçı dil ediniminde dilin bir davranış olduğu düşünüldüğü için doğrudan dilin edinimi yerine çocuğun önceden planlanmış topluma uyum sağlayabileceği birtakım davranışları dil sayesinde edininip pekiştirmesi amaçlanmıştır. Ülkemizde de

aynı şekilde Türkçe öğretiminde, çocuğun dilsel becerileri yerine davranışları ön plana çıkarılarak davranışların uyarı-tepki bağlamında ve şartlandırma yoluyla öğretilmesi amaçlanarak dilsel becerilerinin de gelişebileceği düşünülmüştür. Ne yazık ki öğretim sürecinde çocukların zihinsel gelişimlerinin dikkate alınmaması sebebiyle çocuklar Türkçeyi bilinçli olarak öğrenememiş ve özellikle kendini ifade etme, özgün dil kullanımı, zihnindekileri aktarabilme, Türkçeyi güzel ve etkili kullanabilme gibi becerilerini etkili bir şekilde geliştirememişlerdir (Güneş, 2011, s.145).

1.2.2. Doğuşancı Kuram

Doğuşancı kuramda dil, adından da anlaşılacağı üzere doğuştan gelen bir beceri olarak kabul edilmektedir. Bu durumda dilin çevreyi taklit etme yoluyla öğrenip alışkanlık haline getirerek pekiştirilmesi sayesinde edinilen bir davranış olduğu görüşüne tamamen ters düşmektedir. Dilin yalnızca bir iletişim aracı olmadığı, doğuştan sahip olunan bir beceri olduğu ve evrensel bir sistem olarak işlediği görüşünü savunan doğuşancılar henüz bu yaklaşımın tam anlamıyla bilimsel kabul görmeden öncesine dayanmaktadır.

Dilin sonradan edinilmesi görüşünün aksine herhangi bir şeyin sonradan değil de doğuştan gelen bir beceri olarak var olduğu görüşü, zihin kavramına ilk değinen antik Yunan filozoflarına kadar uzanmaktadır. Altınörs'ten aktaran Müldür, dilin kullanımından önce anlamına vurgu yapan zihinci geleneğin Platon'a kadar uzanabileceğini fakat günümüz dil felsefesindeki zihinci perspektifin tarihi arka planının Aristoteles'in "seslerin ruhtaki düşüncelerin sembolleri olduğu" düşüncesiyle başlayıp Descartes, Port-Royal Okulu ve Humboldt ile devam eden bir çizgi olarak bahsedilebileceğini ifade etmiştir (2016, s.60).

Modern dilbilimin babası olarak kabul edilen Ferdinand de Saussure'ün derslerinde anlattığı konuların ölümünden sonra öğrencileri tarafından derlenerek kitap haline getirildiği Genel Dilbilim Dersleri eserinde meşhur *dil* (Fr. langue)-*söz* (Fr. parole) ayrımından önce *dil yetisi* (Fr. langage) kavramı üstünde durur (1998, s.37). Saussure dil yetisini ses, dil, söz gibi diğer unsurlardan ayırarak onun hem bireysel hem de toplumsal bir yanı olduğunu vurgular. Dil ise dil yetisinin toplumsal bir ürünüdür. Fakat aynı zamanda bireysel özelliklere de sahiptir. Bunun yanı sıra dil yetisinin hem fizyolojik hem de zihinsel niteliğe sahip bir bütün olduğunu belirtir (1998, s.37-38).

Dilbilim tarihinin bir diğ er önemli ismi olan Wilhelm von Humboldt de dilin sonradan kazılan ve sadece bu kazanımların tekrarı olan bir araç olmadığı görüşüne sahiptir. Davranışç ıların dile sınırlı yaklaşımlarının aksine sınırsız üretkenliğine vurgu yapan Humboldt insanın özgür iradeleriyle, kendi içindeki o insanı insan yapan içsel aktivitesi olarak dilinin gelişimini sağladığında, aynı zamanda kendi olduğundan daha farklı ve daha yüksek bir şeye de ulaşmak istediğini; böylece, şiirsel ve kurgusal düşünce üretme yoluna girdiği için dil üretme aktivitesi üstünde de çalıştığını belirtir (1999, s.46). Bu ifadeye göre dilin, insanın içinde doğuştan var olan ve içgüdüsel olarak sürekli gelişime uğrayan bir sistem olduğu anlaşılmaktadır. Bu noktada Humboldt'un, insanın üretkenliğine de bağlı olarak ortaya çıkarılan şiir ve edebiyat eserlerini örnek vermesi dilin özgün kullanımına ve üretkenliğine işaret etmektedir. Humboldt de, Saussure'e benzer şekilde dili açıklarken iki kavram kullanmıştır. Dilin doğası gereği hem sürekli hem de geçici niteliğe sahip olmasına vurgu yapan Humboldt, onun kendi içinde bir *ürün* (Alm. *ergon*) değil, bir *aktivite* (Alm. *energeia*) olduğunu belirtir ve dili, "düşüncenin eklemli ses aracılığıyla ifade edilebilmesini sağlamak için sürekli tekrarlanan zihinsel çaba" olarak tanımlar (1999, s.49). Burada bahsedilen zihinsel çaba ile anlıyoruz ki; dil, insanın doğuştan sahip olduğu bir zihinsel süreçtir. İnsanın doğumundan itibaren edindiği tüm dilsel veriler, bireysel değişikliğ e uğrayarak özgünlük kazanmaktadır.

Doğuş tanc ı kuramın en önemli temsilcisi olan ve Üretici Dilbilgisi ile Evrensel Dilbilgisi kuramlarının da kurucusu kabul edilen Noam Chomsky, dilin doğuştan geldiğini en net şekilde dile getiren dilbilimcidir. Chomsky'nin, Delhi Üniversitesi Dilbilim Bölümü tarafından sorulan sorulara verdiği cevaplarla derlenen "*Dilin Mimarisi*" (The Architecture of Language) adlı eserinde dilin doğuştan geldiği konusu hakkındaki soruya "*Dilin doğuştan gelen bir yeti olduğu konusunda hiçbir şüphe yok*" (2014, s.60) cevabını vermesi kararlılığı açısından oldukça yeterli olmaktadır. Davranışç ıların yaklaşımında çocuğun dil edinimi tekrar ettiği ve maruz kaldığı dil verileriyle sınırlı iken, doğuş tanc ı yaklaşımda çocuk zaten bir dil edinim becerisine sahip ve bunu harekete geçirmek için hazır olarak dünyaya gelmiştir.

Lightbown ve Spada'nın belirttiği üzere Chomsky'nin görüşü tüm insan dillerinin temelde doğuştan olduğu ve hepsinin aynı evrensel ilkelere sahip olduğu şeklindeydi (2006, s.15). Chomsky, Humboldt'un dilde sınırlı araçlarla sınırsız

kullanımların gerçekleşmesi görüşüne katılmakla birlikte eksik olduğunu; onun dilbilgisinin sınırsız derin ve yüzeysel yapılar oluşturabilmesi için ses ve anlamın birbirine uyumlu olabileceği sınırlı bir kurallar dizgesine, evrensel bir sisteme sahip olması gerektiğini vurgulamıştır (2006, s.15). Böylece tüm insanların dünyanın neresinde, hangi millette dünyaya gelmiş olursa olsun, doğuştan sahip olduğu bir dil sistemini açıklayan Evrensel Dilbilgisi kuramını ortaya çıkarmıştır.

Chomsky, dili açıklarken Saussure ve Humboldt gibi iki kavram kullanmıştır. *Edinç* (İng. competence) ve *edim* (İng. performance) olan bu kavramlar dilin beceri ve kullanım olarak iki yönünü nitelemektedir. Edinç, en temel şekilde doğuştan sahip olunan dil yetisini; edim ise bu dil yetisinin çeşitli etkenlere bağlı olarak kullanılması, harekete geçirilmesi eylemidir. Bu bakımdan Saussure'ün *dil/söz* ve Humboldt'un *ürün/aktivite* dil ayrımlarına benzemektedir. Chomsky, bu iki kavramın her ne kadar birbiriyle olan ilişkisine değinse de dil incelemesi yapılırken bazı yönleriyle de birbirinden ayırarak; edimin yalnızca ses ve anlamın bir araya gelmesinden oluşan dizgeler olmadığını, fiziksel ve ruhsal birtakım dil dışı unsurlara da bağlı olarak şekillenebildiğini; bu nedenle edinçten ayrı düşünülmesi gerektiğini vurgulamıştır (2006, s.103).

Doğuştancı kuramın bugünkü haline yön veren Chomsky, araştırmalarını devam ettirirken edinç kavramında değişikliğe giderek onu *İ-dil* (İng. I-Language) olarak nitelemeye başlamıştır. Ona göre bu yeni kavram tıpkı edinçte olduğu gibi en kısa tabirle beynin sahip olduğu bir niteliktir ve İ-dilin oluşturduğu tüm dilsel ifadeler, edim etkinlikleri için talimatlar içermektedir. Bu nedenle de beynin niteliği olan İ-dil, yalnızca bu türden edim etkinlikleriyle etkileşime girdiği takdirde dil seviyesine çıkabilmektedir (2019, s.60). Chomsky, İ-dil ve edim etkinliklerinin tamamen insana özgü dilsel eylemlerin bütünü oluşturması sebebiyle insana dair gerçekleştirilen tüm araştırmaların da bu şekilde doğalcı bir yaklaşımla yürütülmesi gerektiğini savunmasına karşın yine de böylesine doğal bir olgunun açıklanabilmesi için tamamen yeterli olamayacağını da ifade etmiştir (2019, s.61).

Davranışçılar büsbütün dilin sonradan kazanılarak topluma uygun bir davranış için geliştirilmesi gerektiğini, doğuştancılar ise dilin doğuştan sahip olunan bir beceri olduğunu savunmuşlardır. Genel hatlarıyla bakıldığında birbirinin zıttı olan bu iki görüş dilin iki farklı özelliğini temsil etmektedir. Bu zıtlasmalar ve keşfedilen dil özellikleri

her ne kadar kısıtlı olsa da dil üzerine gerçekleştirilen çalışmalara ivme kazandırmıştır ve dilin hem doğuştan gelen bir beceri olduğunu hem de sonrasında belli zihinsel süreçlerde belli gelişimler gösterdiğini keşfeden bir başka görüşe; Etkileşimci yaklaşıma zemin hazır hazırlamıştır.

1.2.3. Etkileşimci Kuram

Etkileşimci kuramda dilin doğuştan geldiği kabul edilmekle beraber çevresel faktörlerin etkisinde geliştiği de kabul edilmektedir. Fakat dilin büsbütün kendi başına bir beceri olmasından ziyade zihnin bir parçası olduğu ve gelişiminin de zihinsel bir sürecin içinde mümkün olduğu savunulmaktadır. Lightbown ve Spada'nın da belirttiği üzere etkileşimciler, dil edinimini çocuğun deneyimlerinden ve bilişsel gelişiminden tamamen farklı olmadığını, tıpkı diğer beceri ve bilgilerin edinilmesi gibi gerçekleştiğini düşünmektedirler. Çocukların doğuştan sahip olduğu dil yetisi ile gelişim gösterdikleri çevre arasındaki etkileşime odaklanan etkileşimciler, bu nedenle dilin edinimindeki koşullara daha fazla önem vermektedir (2006, s.19). Buna göre bugüne kadar dil ediniminde dile “ne?” olduğu sorusu sorulurken, ruhbilim ve ruhdilbilimcilerin ağırlıklı olduğu bu görüşte dile “nasıl?” sorusu sorulmaya başlanmıştır. Çünkü etkileşimci görüşe sahip olan araştırmacılar çocuğun bilişsel gelişimine daha önem vererek dili ayrı bir olgu olarak düşünmekten kaçınmış ve onu bilişsel sürecin içinde ele almayı tercih etmişlerdir.

Etkileşimci yaklaşımın en önde gelen isimleri Jean Piaget ve Lev Vygotsky'dir. Temelde benzer görüşü savunuyor olsalar da dili ve dil edinimini kendi ilkeleriyle açıklayan bu ikili belli başlı konularda karşıt görüşlere sahiplerdir. Fakat bu karşıtlığı, birbirlerine zıt düşmek yerine birbirlerinin boşluğunu doldurmak ifadesiyle tanımlamak daha doğru olmaktadır. Her iki kuramcı da temelde bilişsel gelişimin önemine vurgu yaparak çocuğun bu süreçte aktif olması gerektiğini ve gelişimin kendi kendine olmayıp, toplumsal etkileşimin önemli bir rol oynadığını savunmuştur (Wadsworth, 2015, s.10). Fakat Piaget dili “fiziksel dünyayla etkileşim yoluyla edinilen bilginin ifade edilebilmesi için kullanılabilen bir semboller sistemi” olarak tanımlarken; Vygotsky ise dilin, “düşünce tarafından içselleştirilen konuşma olduğunu ve konuşmanın da toplumsal etkileşim sonucunda ortaya çıktığını” ifade etmiştir (Lightbown ve Spada, 2006, s.20). Piaget'ye göre dil, içselleştirilmiş olanın dışı vurumu sonucunda açığa çıkar; Vygotsky'e göre ise konuşma sırasında açığa çıkan çocuk tarafından

içselleştirilir. Bilişsel gelişim açısından da Piaget'nin görüşünde çocuk gelişim gösterdikçe toplumsallaşmakta; Vygotsky'nin görüşünde ise çocuk, gelişimi ilerledikçe bireyselleşmektedir (Atak, 2017, s.173).

Bilişsel gelişim, çocuğun yaşamış olduğu çevreye uyum sağlamasıyla ilişkilidir. Çocuğun bilişsel gelişim süreci ne kadar sağlıklı gerçekleşirse, çevreye de paralel olarak o kadar uyum sağlayabilmektedir. Dil edinimi, bilişsel gelişimin bir parçası olması ve çocuğun diğer tüm beceri ve bilgi edinimlerinin dil aracılığıyla gerçekleşmesi bakımından önemli bir meseledir. Bu nedenle etkileşimciler, çocuğun gelişimine odaklanarak dil edinimi konusu hakkında kavramsal yönden değil çocuğun gelişimine katkı sağlayacağı şekilde ilgilenmişlerdir. Vygotsky çocuğun, dil edinimini toplumsal etkileşim sonucunda içselleştirmesi ve daha çok dil ağırlıklı konular üzerinde çalışmıştır. Piaget ise önceliğini çocuğun bilişsel gelişimini toplumsal etkileşimde en iyi şekilde gerçekleştirerek uyum sağlama sürecini tamamlayabilmesi konusuna vermiştir. Çalışmanın ilerleyen kısımlarında Piaget'nin bu konudaki görüşleri ve bu doğrultuda ortaya çıkardığı Bilişsel Gelişim Kuramı hakkında daha detaylı açıklamalar yer almaktadır.

1.3. Dil Becerileri

Çocuklar henüz erken yaşlardan itibaren doğuştan sahip oldukları dil becerileri sayesinde dünyayı anlayabilmek ve kendi duygu ve düşüncelerini ifade edebilmek için hem fiziksel hem de zihinsel olarak faaliyet göstermeye çalışmaktadır. Dünyaya gözlerini açan ve henüz hiçbir şey hakkında bilgisi olmayan çocuk deyim yerindeyse merak canavarıdır ve bu merakını gidermek için her şeye bir şekilde ulaşma arzusunda olmaktadır. Merak ettiği herhangi bir şeye ulaşmak için fiziksel anlamda harekete geçerken aynı zamanda zihinsel olarak da faaliyet göstermeye başlamaktadır. Etkileşime geçtiği her deneyimle birlikte becerilerini geliştirip bir sonraki hareketinde seviye atlamış şekilde hareket eden çocuk, bunu aynı şekilde dil ediniminde de gerçekleştirmektedir. Özellikle dil edinimi, çocukların dünyayı algılamaları ve kendilerini ifade edebilmeleri için en temel kazanımlardan biridir. Bu nedenle dil becerilerinin gelişimi, çocuğun bilişsel gelişimi büyük önem taşımaktadır.

Dil ile gerçekleştirilen en temel eylem aslında bir alışverişe benzerdir. Bir şeyi dil ile almak ve yine bir şeyi dil ile vermek. Bu nedenle dil becerileri iki aşamaya

ayrılmaktadır; *alıcı* (İng. receptive) ve *ifade edici* (İng. expressive) dil becerileri. En kısa tanımlarıyla alıcı dil, çocuğun bir dil verisini kavrayabilmesini; ifade edici dil ise, dil verilerini ifade edebilmesini nitelemektedir. Alıcı dil sayesinde çocuk bir kelimeyle karşılaştığında bunun ne ifade ettiğini ve neyi temsil ettiğini bilir; ifade edici dil sayesinde de sosyal etkileşimlerle ve konuşma mekanizmasının gelişmesiyle belirli konuşma sesleri üzerinde kontrol sağlar (Otto, 2006, s.2-3).

1.3.1. Alıcı Dil Becerileri

Çocukların, bir dili davranışçı yaklaşımın savunduğu şekilde taklit etme ve tekrar ederek ezberleme yoluyla edinmelerinin imkânı yoktur. Böyle bir yöntemle adından da anlaşılacağı üzere yalnızca dilsel veri ezberlenmiş olmaktadır. Bu ezberlemenin de dili edinmekle bir ilişkisi söz edilemeyecek kadar uzaktır. Alıcı dil, çocuğun sesleri, soyut ve somut her türden kelimeyi; anlamlarını kavrayabilme ve bunlar üzerine düşünebilme becerilerini kapsamaktadır (Kandır vd., 2012, s.21). Buna dayanarak bir dilin edinimi, onun kavranabilmesiyle mümkün olabilmektedir. Aksi halde çocuk dilin üretkenliğine ulaşamaz; ki bu durum özgünlüğe ve üretkenliğe engel olması sebebiyle hem dilin hem de insanın doğasına aykırı olmaktadır. Alıcı dil becerilerinin gelişimi *dinleme* ve *okuma* olarak iki ayrı dil becerisine bağlı olarak gerçekleşmektedir.

1.3.1.1. Dinleme Becerisi

Dinleme becerisinin ne olduğunu anlatmadan önce dinleme eyleminin neyi ifade ettiğinin anlaşılması gerekmektedir. Dinleme ve duyma eylemleri yalnızca sesle ilgili olmaları konusunda ortak noktada buluşmaktadır. Fakat duymak seslerin işitilmesiyken; dinlemek ise işitilen seslerin bilişsel olarak anlamsal düzeylerinin kavranması sürecidir. Buna göre dinleme becerisi; çocuğun, işittiği sesleri zihninde anlamsal bir bütünlüğe sahip olacak şekilde algılayabilmesini ifade etmektedir.

Çocuklar her şeyden önce seslere maruz kalır ve onları anlamaya, öğrenmeye çalışır. Çocuğun ilk dil edinimleri, dinleme becerilerini kullanması aracılığıyla gerçekleşmektedir. Dilin algılanmasında, dinlemenin kritik bir alıcı dil becerisi olduğunu ifade eden Otto, dinlemenin “pasif bir aktivite olmadığını, bu nedenle etkili olabilmesi için aktif ve amaca yönelik olması gerektiğini” vurgulamıştır (2006, s.18). Buna göre çocuğun dinleme becerisinin gelişimi çevrenin etkileşiminin kalitesine bağlı

olmaktadır. Çocuğun dinleme becerilerinin geliştirilebilmesine yardımcı olabilecek koşullar hem evde hem de okulda aktif bir etkileşimin sağlanmasına dayanmaktadır. Sağlıklı bir etkileşime maruz kalan çocuk, dinleme becerisi aracılığıyla alıcı dil becerisini geliştirerek dil edinimindeki gelişimini de desteklemiş olmaktadır.

1.3.1.2. Okuma Becerisi

Okuma, dinleme eyleminden farklı olarak çeşitli harf ve şekiller gibi semboller dizgesinin bilişsel olarak kavranmaya çalışıldığı bir süreçtir. Okuma becerisi de çocuğun, okuduğu semboller dizgesini zihninde anlamlarıyla ilişkilendirerek algılayabilmesidir. Okuma becerisi, çocuğun kelime dağarcığının artırılmasıyla doğrudan ilişkilidir. Çocuk, dinleme eylemiyle edindiği bir kelimeyi okuma sayesinde pekiştirebilir, böylece; kelimeye hem işitsel hem de görsel açıdan maruz kaldığı için daha kalıcı bir dil edinimi gerçekleştirilmiş olur. Bu bakımdan dinleme ve okuma birbirleriyle sürekli olarak etkileşimde olmaktadır.

Okuma becerisi, dinleme becerisine göre daha özen gerektiren bir gelişime sahiptir. Çünkü dinleme becerisi için gerekli sözel koşullar (gündelik konuşmalar, ebeveyn komutları vb.) her zaman oluşturulabilmektedir. Fakat okuma becerisi için gerekli yazılı koşullar yazılı kaynaklara dayandığı için çocuğun, okuma eylemlerine maruz kalması gerekmektedir. Bu ortamın sağlanması ebeveynlerin ev ortamında çocuğa öyküler anlatmasıyla sağlanabilmektedir. Öykünün sözel olarak anlatılmasının yanında kitaptan aktarılması çocuğun kitaba, dolayısıyla da okumaya merakını geliştirmekte önemli bir rol oynamaktadır.

Dinleme ve okuma becerileri bir çocuğun dili edinebilmesi için geliştirilmesi gereken önemli unsurlardır. Her iki beceri için de önce ebeveynlere daha sonra okuldaki eğitimcilere büyük iş düşmektedir. Çocuğun ifade dil becerilerini geliştirebilmesi için öncelik alıcı dil becerilerinin gelişimi sağlanmalıdır. Kandır ve arkadaşları (2012) alıcı dil becerilerinin desteklenmesiyle ilgili olarak maddeler halinde aşağıdaki bilgileri derlemişlerdir;

- Çocukların dili sürekli ve aktif olarak kullanabilecekleri ortamın sağlanması,
- Çocukların hatalı veya eksik dil kullanımlarının düzeltilerek doğru bir şekilde tekrar öğretilmesi,

- Çocukların merakını uyandıracak ve ilgisini çekebilecek diyalogların oluşturulması,
- Çocuklara işittikleri sesleri ayırt etmeleri ve sınıflandırmaları için gereken fırsatın sağlanması,
- Çocukların düzenli olarak yeni zengin ses kaynaklarını işitmeleri için gerekli fırsatın sağlanması,
- Çocukların başkalarını da dinlemesine ve söylenenleri anladıklarını ifade etmelerine olanak sağlanması,
- Çocukların yönergeleri takip edebilmeleri için gerekli fırsatın verilmesi,
- Çocuklara farklı özelliklere sahip yazılı kaynakların da gösterilmesi ve okunması,
- Çocukların beyin fırtınası yapabilmeleri ve kendi görüşlerini ifade edebilecekleri ortamın sağlanması,
- Okul öncesi eğitim veren kurumlardaki öğretmenler tarafından çocuğun alıcı dil becerilerinin gelişimine yardımcı olabilecek öykü anlatma, okuma, dinleme gibi kelime dağarcığını geliştirmeyi sağlayan etkinlikler hazırlanması ve her çocuğun aktif bir şekilde katılımının sağlanması,
- Ebeveynler tarafından da okuldaki etkinliklerin desteklemesi ve böylece verilen bu eğitimin devam ettirilmesinin sağlanması,
- Hem evde hem de okulda çocukların kelime dağarcıklarının gelişimini sağlayabilecek dil oyunlarının uygulanması,
- Çocukların farklı ses ve kelimelerle karşılaşabilmeleri için sınıf etkinliklerine bir konuğun çağrılması ve her çocuğun konuğu dinlemesinin sağlanması,
- Çeşitli geziler düzenlenerek çocukların farklı yerlerdeki sesleri de dinlemesi ve kendi deneyimleriyle ilişkilendirmelerinin sağlanması gerekmektedir (s.21-22).

1.3.2. İfade Edici Dil Becerileri

Her çocuk işittiği, okuduğu, gördüğü şeyleri merak ederek onları öğrenme arzusuyla harekete geçmektedir. Sağlanan koşullar ve desteklerle birlikte alıcı dil becerileri gelişen ve dil ediniminin ilk aşamasını gerçekleştiren çocuk, bir sonraki

aşama olarak da edindiklerini sözel ve yazılı olarak kullanma arzusunda olmaktadır. Çocukların yeni öğrendikleri kelimeyi daha sık ve daha hevesli bir şekilde dile getirmeleri de bundan kaynaklanmaktadır.

Dil ediniminin sağlanması için çocuğun dili yalnızca öğrenmiş veya algılamış olması yeterli değildir. Dil edinimi çocuğun dili öğrenmesi ve öğrendiklerini harekete geçirmesi olarak iki aşamaya sahiptir. Bu nedenle alıcı dil becerilerinin geliştirilmesi, çocuğun dili öğrenmesi yönünde; ifade edici dil becerileri ise çocuğun öğrendiklerini harekete geçirmesi yönünde gerçekleşmektedir. İfade edici dil becerileri *konuşma* ve *yazma* becerileri olarak ikiye ayrılmaktadır.

1.3.2.1. Konuşma Becerisi

Konuşma, yalnızca alıcı dil becerileriyle kazanılmış kelimelerin sesler aracılığıyla ifade edilmesi değildir. Çocuk, dinleme ve okuma becerileriyle zihnine yerleştirdiği dili sınırsız bir şekilde kullanabilme becerisine sahiptir. Fakat bu noktada üzerinde durulması gereken konu, dilin anlamlı ve özgün bir biçimde kullanılabilme becerisine sahip olunmasıdır. Çocuk, öğrendiği her şeye duygularını, düşüncelerini, inancını, yetiştirilme tarzını, çevre etkileşimlerini birleştirmektedir. Aynı şekilde dilini de bu bileşenlerle biçimlendirmesi kaçınılmazdır. Bu bakımdan konuşma; alıcı dil becerileriyle kazanılmış olan kelimelerin kişinin duygu ve düşünceleriyle şekillenerek özgünleşen halinin dil aracılığıyla sözlü olarak ifade edilmesidir. Konuşma becerisi de konuşma eyleminin gerçekleşebilmesine olanak sağlayan durumdur.

Konuşma becerisi doğumdan itibaren ilk üç yılda dinleme becerisinin çocuğun, söylenenleri taklit etme, paylaşma ve geri bildirimlerinin geliştirilmesiyle ilerler. Buna bağlı olarak okul öncesinde dinleme becerisi iyi geliştirilen çocuğun konuşma becerisinin de gelişimi sağlanabilmektedir (Kandır vd., 2012, s.22). Bu nedenle çocuğa yönelik çeşitli dil oyunları ile desteklenen sohbet ortamlarında, çocuğun hem aktif bir dinleyici hem de aktif bir konuşmacı olmasının sağlanması, dinleme ve konuşma becerilerinin gelişimi açısından önemlidir.

Dinlemenin yanı sıra okuma da konuşma becerisinin gelişiminde önemli bir role sahiptir. Çocuk, dinleme yoluyla yalnızca ses olarak bir kazanım elde eder. Fakat okuma sayesinde çocuk, kelimeleri ve kelimelerin kullanımlarını yapısal olarak görerek pekiştirebilmektedir. Harfleri ve karşılık gelen seslerin dizilimlerini; en doğru

kullanımlarını görmekte ve bu sayede dili, kurallı ve toplumda sağlıklı iletişim kurabileceği şekilde kullanmayı öğrenebilmektedir. Kısaca, çocuğun konuşma becerisinin gelişimi, çocuğun konuşma eyleminin hem dinleme hem de okuma becerileriyle pekiştirilmesine bağlı olmaktadır.

1.3.2.2. Yazma Becerisi

Yazma, seslerin, karşılık geldikleri semboller dizgesine dönüştürülmesi işlemi olarak tanımlanabilir. Yazma becerisinin gelişimi, çocuğun seslere ve onlara karşılık gelen semboller dizgesine hâkim olmasına bağlıdır. Bu nedenle ebeveynler, çocuğun yaşına uygun olan ve içerisinde olayların zihinde canlandırılabilmesini kolaylaştıracak görsellerin bulunduğu yazılı kaynakları çocuğa okumaları ve okutmaları gerekmektedir. Henüz yazıları okuyamayan çocuğa öykü, ebeveyn tarafından okunsa dahi çocuğun, kelimeleri ve görselleri görmesi mutlaka sağlanmalıdır.

Konuşma, çocuğun biraz daha özgür olarak geliştirebildiği bir beceriyken; yazma, kurallı ve belirli yapısal özelliklere bağlı gerçekleştirilmesi sebebiyle konuşmaya göre daha kısıtlı ve zahmetli geliştirebildiği bir beceridir. Bu nedenle okul öncesinde çocuklara çeşitli çizgi ve şekil çalışmaları yaptırılmaktadır. Bu çalışmalar harf yazımına zemin hazırlamak için geliştirici niteliktedirler. Özellikle de çocukların soyut kavramları edinebilmesinde görseller ve yazılar önemli bir role sahiptirler. Çocuğun algılamakta güçlük çektiği soyut kavramın görsel, işitsel ve yazılı olarak açıklanması daha etkili olabilmektedir. Kandır ve arkadaşları (2012), ifade edici dil becerilerinin gelişiminin desteklenmesiyle ilgili olarak maddeler haline aşağıdaki önerileri derlemiştir;

- Çocuklara daima kendi dilini özgün bir biçimde kullanabilmesi için fırsat verilmesi,
- Çocukların kelimeleri doğru bir şekilde telaffuz etmeleri için teşvik edici olunması,
- Çocukların kelime dağarcıklarının arttırılmasına yönelik desteğin sunulması,
- Çocukların dil gelişimine uygun olarak tam cümle kurmalarının teşvik edilmesi,

- Çocukların cümlenin öğeleri, zaman kipleri ve iyelik ekleri gibi çeşitli dilbilgisi yapılarını kullanmaları ve bunları üretmeleri için gerekli fırsatın verilmesi,
- Çocukların birbirleriyle anlaşabilmelerini sağlayacak iletişim ortamının oluşturulması,
- Çocukların farklı duyguları, düşünceleri, bakış açılarını yorumlamaları ve kendi görüşlerini bildirmeleri için teşvik edilmesi,
- Çocukların olayları özetlemeleri ve hem sosyal hem de psikolojik olarak değerlendirmeleri için teşvik edilmesi,
- Çocuklara miktar, boyut, ölçü gibi matematiksel ve mantıksal özelliklere sahip olguları tanımlamaları ve bunlar arasında kıyaslama yapabilmeleri için fırsat verilmesi,
- Çocukların alışkın olduklarından daha farklı ortamlarda da konuşmaları için desteklenmesi,
- Okul öncesi eğitim kurumlarındaki öğretmenler tarafından, çocuğun ifade edici dil becerilerinin gelişimine katkı sağlayabilecek etkinliklerin ve oyunların hazırlanması ve her çocuğun aktif katılımı için teşvik edilmesi,
- Uygulanan etkinlik ve oyunlarda öğretmenler tarafından çocukların “ne, ne zaman, neden, kim, nasıl, hangi” vb. soru kalıplarını kullanabileceği ve bunlara kendilerinin de cevap verebileceği sohbetlerin gerçekleştirilmesi,
- Ebeveynlerin, okudukları öykü kitaplarında yer alan olaylarla ilgili olarak çocuğa soru sormaları ve çocuğun hem konuşarak hem de yazarak cevaplamasını sağlamaları,
- Okul öncesi eğitim kurumlarında çocukların oyunlarında kullanabilecekleri görsel ve yazılı materyallerin sağlanması,
- Öğretmenlerin ve ebeveynlerin çocukların ifade edici dil becerilerinin gelişimine örnek teşkil etmeleri gerekmektedir (s.22-23).

İKİNCİ BÖLÜM

PIAGET VE BİLİŞSEL GELİŞİM KURAMI

9 Ağustos 1896 tarihinde İsviçre'nin kantonlarından biri olan Neuchatel'in, çoğunluğunun anadilinin Fransızca olduğu aynı isme sahip başkentinde, Arthur ve Rebecca Piaget'nin ilk çocuğu olarak dünyaya gelen Jean William Fritz Piaget, henüz sosyal bilimler alanında dünyanın en çok tanınan isimlerinden biri olmaktan çok da uzak sayılmazdı. Nitekim Cenevre'den doktora alıp evlendikten sonra 1895 yılında Neuchatel Akademisi'ne Latin Dilleri ve Edebiyatı öğretim görevlisi olarak atanarak Neuchatel'in eğitim anlamında önemli ismi haline gelmiş bir babanın oğlu olan Jean Piaget, 1918 yılında Neuchatel Üniversitesi'nden ilk doktorasını almıştır (Kohler, 2014, s.5-7). Fakat onu hala güncel çalışmalarda da önemli kılan şey, genetik epistemoloji ve bilişsel gelişim hakkında yaptığı çalışmalarıdır.

Piaget bireylerin benmerkezciliği üzerine çeşitli çalışmalar yaparak çocuğun büyüdükçe nasıl toplumsallaşabildiğini ve çocukların içselleştirilmiş bilgiyi nasıl dışsallaştırabildiğini sorgulamıştır. Buna dayanarak araştırmalarında ve deneylerinde çocukların dünyasının tasarımlarının nasıl gerçekleştiğini açıklayabilmek için; Çocuktaki dış gerçekliğin yetişkininkine benzer şekilde ne kadar nesnel bir dış gerçeklik olduğu ve çocuğun dış dünyayı kendi beninden ayırıp ayıramadığı sorularına cevap aramıştır. Çünkü ona göre çocuğun doğuştan sahip olduğu benmerkezcilik toplumsallaşmaya direnerek nesnelliğin kazanılmasına engel olmaktadır (Piaget, 2019, s.33). Bu nedenle öncelikle çocuğun iç dünyasının şekillenmesine yani bilişsel gelişimine odaklanan Piaget, çocuğun doğumundan toplumsallaşmasına kadar olan süreci açıklayan *Bilişsel Gelişim Kuramı*'nı (Fr. *Théorie du développement cognitif*) geliştirmiştir.

Bilişsel Gelişim Kuramı, doğumdan itibaren toplumun bir bireyi haline gelmesine kadar olan süreçte çocuğun dış dünyayı algılamak üzere gerçekleştirdiği zihinsel etkinlikleri ve hangi aşamalardan geçtiğini açıklamaktadır. Piaget, bir insan nasıl ki doğumdan itibaren fizyolojik olarak geliyorsa, bilişsel olarak da geliştiğini ve bu gelişimlerin birbirini tamamlayan bir bütünün parçaları olduğunu savunmaktadır. Çocuğun gelişim süresince aktif bir katılımcı olduğunu ve bilişsel gelişiminin doğuştan gelen birtakım becerileri sayesinde yaşadığı dünyayı anlamlandırmaya çalışmasıyla

gerçekleştiğini belirtmiştir. Özgen'den aktarılanlara göre bilişsel gelişimde bilginin edinimi belirli aşamalardan geçilerek adım adım sağlanmaktadır (Baskın ve Aktaş, 2019, s.5).

2.1. Bilişsel Gelişim Kuramı'nın Temel Kavramları

Piaget, bilişsel gelişim sürecini açıklarken çocuğun sahip olduğu becerileri ve bunlara bağlı olarak gerçekleşen etkinlikleri niteleyen birtakım kavramlar kullanmıştır. Wadsworth'a göre Piaget, bilişsel gelişimi *içerik* (Fr. contenu), *işlev* (Fr. fonction) ve *yapı* (Fr. structure) olmak üzere üç temel kavramla ele almaktadır (2015, s.21). İçerik, her çocukta ve yaşta farklılık gösterebilen ve zihinsel etkinliklerin gözlemlenebilen duyu-motor ve kavramsal davranışları ifade etmektedir. İşlev, çocuğun bilişsel gelişim sürecinde *özümseme* (Fr. l'assimilation) ve *düzenleme* (Fr. l'accommodation) olarak gerçekleştirdiği iki yönlü *uyum* (Fr. l'adaptation) etkinlikleridir. Yapı ise, içerik ve işlev arasındaki etkinlikte ortaya çıkan davranışların belirlenmesindeki özellikler yani *şemalar* (Fr. schéma).

Piaget'nin üzerinde en çok durduğu kavram olan şemalar, çocuğun dünyayı anlamaya çalışırken gelişen beyni tarafından yaratılan ve bilgiyi organize eden zihinsel yapılar olarak nitelendirilmektedir (Santrock, 2019, s.140). Bu noktada şema denilmesinin sebebi, edinilen bilgilerin zihinde belirli sınıflandırmalara uğramasından kaynaklanmaktadır. Örneğin; masanın ne olduğunu bilen bir çocuk sehpayı gördüğünde sehpanın dört ayaklı, yüzeyinin düz olması ve üzerine bir şeylerin konulması üzerine zihnindeki “masa” şemasını düşünür. Böylece sehpayı masa olarak ifade eder. Çocuğun bilişsel gelişimine bağlı olarak şema sayısı da artmaktadır. Ayrıca şemalar, insanın yaşamı boyunca çeşitlenmeye ve geliştirilmeye müsait olan yapılardır. Piaget'den aktaran Wadsworth, şemaların birbirleriyle bağlantılı çalışarak bir bütünü oluşturduklarını belirtir (2015, s.16). Buna dayanarak şemaların gelişimi sürekli olarak sağlanmalıdır.

Şemaların geliştirilmesi, özümseme ve düzenleme etkinliklerine bağlı bir süreçtir. Özümseme ve düzenleme, uyum kavramının içinde yer almaktadır. Bu iki etkinliğin gerçekleşmesi sonucunda uyum sağlanmış olmaktadır. Piaget ve Inhelder'in tanımıyla “özümseme, bilginin filtrelenmesi veya dönüştürülmesi; düzenleme ise, sahip olunan şemaların gerçeğe şekilde dönüştürülmesidir” (2000, s.5). Bilginin, sahip olunan

şemayla özdeşleştirilerek edinilmesi özümseme iken; özdeşleştirilebilecek uygunlukta şema olmaması durumunda şemanın dönüştürülmesi veya yeni bir şemanın yaratılması düzenlemedir. Her iki etkinlikle de bilginin uyum süreci gerçekleştirilmiş olmaktadır. Örneğin; önceki örnekten devam edilirse, çocuk sehpayı gördüğünde zihnindeki masa şemasıyla özdeşleştirir ve sehpanın ne olduğu sorulursa, çocuk sehpayı dair özellikleri masa şemasıyla özümsemiği için “masa” cevabını verecektir. Buna dayanarak özümseme için “bireyin karşılaştığı yeni bilgileri sahip olduğu şemalara dahil ederek çevreye uyumunu gerçekleştirdiği bilişsel süreçtir” denilebilir (Senemoğlu, 2007, s.36). Düzenleme ise; bireyin karşılaştığı yeni bilgileri sahip olduğu şemalarla özdeşleşmemesi sebebiyle yeni bir şema geliştirdiği bilişsel süreçtir. Bunun örneğinde ise; çocuk karşılaştığı yeni bilgi olan “sehpa” nesnesinin masa şemasından farklı olduğunu ve ona uygun olmadığını düşünerek yeni bir şemayı, “sehpa” şemasını oluşturur. Böylece var olan şemaya özümsemek yerine yeni bir şema geliştiren çocuk, çevreye uyumunu sağlamış olmaktadır. Fakat burada her ne kadar özümseme ve düzenleme ayrı süreçleri temsil etse de uyum sağlama nihayetinde yine bilginin özümsemesiyle tamamlanmaktadır. Çünkü düzenlemeyle edinilen yeni bilgi de doğal olarak birey tarafından özümsemektedir.

Bir diğer kavram ise çocukların dünyayı anlamlandırmak için deneyimlerini daha üst düzey bir sistemde gruplandırmasını temsil eden *örgütlenme* (Fr. l'organisation)'dir (Santrock, 2019, s.141). Örgütlenme çocuğun oluşturduğu şemaları bir araya getirmesi için sahip olduğu doğal bir özelliktir. Bu özellik sayesinde şemaları örgütleyen çocuk daha karmaşık ve gelişmiş kavramları anlayabilecek seviyeye gelebilmektedir. Bu bakımdan bilişsel gelişimi ileriye taşımak örgütlemenin tekrar edilmesiyle sağlanmaktadır. Örgütlemenin sağlıklı gerçekleştirilebilmesini sağlayan sistem ise *dengeleme* (Fr. l'équilibration) kavramıyla açıklanmaktadır. Özümseme ve düzenleme süreçlerinin uyum içinde gerçekleşmesini sağlayan dengeleme ile çocuk bilişsel gelişiminde aşama katedebilmektedir. Bunlara ek olarak çocuğun bilişsel gelişimini etkileyen çeşitli faktörler de yer almaktadır.

2.2. Bilişsel Gelişim Sürecindeki Faktörler

Bilişsel gelişim, çeşitli faktörlere bağlı olarak gerçekleşen belirli etkinliklerin, belirli aşamalardan geçmesiyle tamamlanmaktadır. Bilişsel gelişim süresince etkili olduğu düşünülen dört faktör vardır; olgunlaşma, yaşantı, sosyal etkileşim ve

dengeleme. Bu faktörlerin her biri bilişsel gelişimde ayrı ayrı etkin bir role sahiptir. Bu faktörlerin dikkate alınması, bilişsel gelişim süreçlerinin daha sağlıklı gerçekleştirilmesi açısından önemlidir.

2.2.1. Olgunlaşma

Bilişsel gelişimin her zaman belli aşamalardan geçtiğini vurgulayan Piaget, her çocuğun, gelişim sürecinde doğal olarak gerçekleşen bir sınırlandırma sistemi olduğunu ifade etmiş ve kendi kendine bilişsel gelişimi açıklamakta yeterli olmasa da etkin bir role sahip olduğunu ifade etmiştir (Wadsworth, 2015, s.28). *Olgunlaşma* (Fr. maturation), çocuğun tamamen fiziksel gelişimiyle ilgili olup bilişsel gelişimin sağlanması için gerekli olan kas ve sinir sistemi gibi kalıtsal gelişim sürecini tanımlamak için kullanılmaktadır. Çocuğun doğuştan sahip olduğu refleks becerileri, kalıtsal özellikleridir ve çocuk bu refleksleri sayesinde dünyayı öncelikle fiziksel olarak algılamaktadır. Fizyolojik olarak gelişim gösteren çocuk zamanla yeni beceriler kazanabilmektedir. Bu kazanımın sağlanma süreci olgunlaşmayla nitelendirilmektedir. Olgunlaşma her ne kadar çocuğun gelişim evrelerinde etkin bir role sahip olsa da birçok faktörden yalnızca birisidir ve çocuğun büyümesine bağlı olarak deneyimlerin ve sosyal çevrenin etkisi önem kazanmaktadır (Piaget ve Inhelder, 2000, s.153-154).

2.2.2. Deneyim

Çocuk dış dünyaya dair gerçekleştirdiği tüm eylemler *deneyim* (Fr. l'expérience) olarak nitelendirilmektedir. Özümseme ve düzenleme etkinliklerinin gerçekleştirilmesini tetikleyen bu deneyimler hem fiziksel hem de zihinsel dönüşümleri kapsamaktadır (Wadsworth, 2015, s.29). Çocuğun herhangi bir nesne veya olayla etkileşimi, onu deneyimlediğini göstermektedir ve dış dünyayı anlamaya çalışmadan önce gerçekleştirmesi gereken bu süreç, bilişsel gelişim için önemli bir faktör olmaktadır. Bu nedenle çocuğun deneyimlerinin, bilişsel gelişimini destekleyebilmesi için çevresel etkileşimlerini gerçekleştireceği ortamların buna bağlı olarak düzenlenmesi gerekmektedir. Çocuk uygun koşullarla ne kadar çok deneyim yaşarsa o kadar şema geliştirir ve bilişsel gelişimi de aynı oranda gelişim gösterir. Deneyimlerine ek olarak çocuğun insanlarla deneyimlediği sosyal etkileşimler de bir diğer önemli faktördür.

2.2.3. Sosyal Etkileşim

Sosyal etkileşim (Fr. l'interaction sociale) çocuğun insanlarla gerçekleştirdiği deneyimlerdir. Çocuğun kendi başına deneyimleyemediği veya deneyimlese de anlamlandıramadığı bilgiler vardır. Çalışmanın da konusu olan soyut kavramlar arasında insanlarla etkileşim sonucunda anlam kazanan kavramlar yer almaktadır. Çocuğun somut kavramları, soyut kavramlara göre özümsemesi daha kolay gerçekleşmektedir. Çünkü çocuklar doğduğu günden itibaren öncelikle nesnelere etkileşime girerek özümsemeye başlar. Örneğin; önceki örneğimizden hareketle çocuk masa ve sehpa bilgilerini özümsemeye çalışırken bir başka etkileşime ihtiyaç duymaz; nesneyi görür ve somut olması nedeniyle özümsemesi daha kolaydır. Fakat analiz kısmında ele alınan öykülerdeki “arkadaşlık” gibi soyut kavramın özümsebilmesi için sosyal bir etkileşime ihtiyaç duyulmaktadır. Böylece arkadaş çevresinde deneyimlediği herhangi bir “arkadaşlık” olayı karşısında çocuk, bu kavramı sosyal etkileşim ile özümseyebilmektedir. Bu da soyut kavramın somut olarak deneyimlenmesiyle sağlanmaktadır. Bu nedenle sosyal etkileşim bilişsel gelişim sürecinde en az diğer faktörler kadar önemli bir role sahip olmaktadır.

2.2.4. Dengeleme

Burada kastedilen dengeleme, özümseme ve düzenleme arasındaki dengeyle eş değerdir. Bilişsel gelişimin uyum içinde gerçekleşebilmesi için gerekli olan dengeyi temsil etmektedir. Diğer faktörlerin (olgunlaşma, deneyim ve sosyal etkileşim) birbirleriyle etkileşiminde dengeyi sağlayan bu faktör, Piaget tarafından öz düzenleyici bir süreç olarak görülmektedir (Wadsworth, 2015, s.30). Dengenin sağlanmadığı durumda dengesizlik ortaya çıkmaktadır. Dengesizlik çocuğun karşılaştığı yeni bilginin, sahip olduğu bilgi şemasıyla uyuşmamasıdır. Fakat bu dengesizlik çocuğun yeni bilgiyi özümsemesi için yeni bir şema oluşturmaya zorladığından, dengelemenin sağlanmasında yararlı olabilmektedir (Küçükkaragöz, 2007 s.87).

2.3. Bilişsel Gelişim Evreleri

Piaget'nin bilişsel gelişim kuramında belirttiği belki de en önemli özellik, çocukların durağan değil sürekli olarak adım adım gelişim gösterdiği üzerinedir. Piaget, bir çocuğun bilişsel gelişimini dört evre olarak ele almıştır fakat bu dönemler zaman bakımından sabit olmak zorunda değildir; bunlar çocuktan, belirtilen yaşlara ait bilişsel

gelişim göstermesi beklenen evrelerdir (Wadsworth, 2015, s.27). Bu nedenle “belirtilen evrede beklenen davranış gelişecektir” diye bir koşul veya iddia söz konusu olmamaktadır. Burada amaç; çocuğun bilişsel gelişim sürecindeki gelişimlerin hangi aşama ve sırayla gerçekleştiğini bilerek uygun eğitim ve öğretimin sağlanabilmesidir. Uygun koşulların sağlanması ve uygun koşullara sahip ortamların oluşturulması çocuğun gelişiminin desteklenmesi bakımından önem taşımaktadır.

2.3.1. Duyusal-Motor Evresi (0-2 yaş)

Bu evrede çocuk dış dünyaya dair bilgileri temel duyularını ve motor becerilerini kullanarak tanımaya çalışır. Fiziksel olarak nesnelere etkileşimde bulunan çocuk nesnelere deneyimleyerek zihninde şemalar oluşturmaya başlar. Etkileşime bağlı olarak işittiği seslere anlamsız tepkiler verir. Fakat zamanla işittiği seslere odaklanarak onları taklit etmeye ve benzer seslerle ifade etmeye çalışır. Henüz etkileşimde bulunduğu bilgileri zihinsel etkinliklerle kurgulayamasa da onların varlığını kavramaya başlar. Gördüğü, işittiği veya herhangi bir şekilde etkileşimde bulunduğu olaylar karşısında tepki verebilmeyi döngüsel hale getiren çocuk, bir süre sonra davranışlarını belli amaçlara yönelik gerçekleştirmeye başlar. Örneğin çocuğun kokusunu aldığı bir yiyeceğe doğru gitmesi hem ilgisini çekmesi hem de merakını giderme amacı taşıyabileceği gibi açlık hissini içgüdüsel olarak karşılama amacı da taşıyabilmektedir.

Dil edinimi açısından ise çocuk işittiği seslerin karşılığında verdiği tepkilere ebeveynlerinin tepkiyi kavramaya başlar. Örneğin; çocuk su içerken çıkarılan sesi önce taklit etmesi ve annesinin de bunun üzerine su getirmesi, çocuğun bu sesi suyla özdeşleştirmesine ve bir sonraki su sesi çıkarması belli bir amaca; su isteme amacına bağlı gerçekleşmiş olmaktadır. Aynı zamanda çocuk çıkardığı ses ve dolayısıyla su arasında bağ oluşturarak “su” kavramının şemasını üretmiş olmaktadır. Bunların yanında hareket becerilerini de geliştiren çocuk el ve ayak uzuvlarını kontrol etmeyi öğrenir ve sık sık onların nesnelikliğini kalıcı hale getirmeye çalışır. Bu şekilde diğer bilgilerin de şemalarını özümseme ve düzenleme etkinlikleriyle geliştirerek hem dil edinimi hem de bilişsel gelişimini aktif bir şekilde sürdürebilmektedir.

2.3.2. İşlem Öncesi Evre (2-7 yaş)

Piaget'nin işlem öncesi olarak nitelendirdiği bu evrede çocuğun öncesinde kazanmış olduğu zihinsel süreçler daha karmaşık olmaya başlamaktadır. İlk kelimelerini

üretmeye başlayan çocuk basit şekilde semboller ile temsil ettiği anlamlar arasındaki ilişkiyi kavramaya çalışır (Küçükkaragöz, 2007, s.92). Çocuk nesnelere ilişkiler kurarak onları kullanmaya başlar. Kurduğu bu etkileşimler sayesinde nesnelere ölçüsü, rengi ve şekli gibi birtakım fiziksel özelliklerini ayırt etmeye ve kategorileştirmeye başlar.

Bu evre çocuğun gelişimi açısından en dikkat edilmesi ve desteklenmesi gereken süreci kapsamaktadır. Çocuğun büyük oranda bilişsel gelişimi aktif hale gelmektedir. Özellikle hayal gücünü aktif şekilde kullanan çocuk dil konusunda da üretken hale gelmektedir. Bu hususta çocuk, hayal gücünü ve üretkenliğini besleyebilecek oyunlar ve dil etkinlikleriyle desteklenmelidir. Benmerkezci bir düşünme yapısına sahip olan bu evredeki çocuğun kendisini ifade etmesine fırsat verilmeli ve karşılıklı diyaloglar artırılmalıdır. Özellikle sanatsal faaliyetler çocuğun bu evredeki bilişsel gelişimini olumlu etkilemektedir.

İşlem öncesi evre bir diğer ifadeyle mantık öncesini temsil etmektedir. Çocuk kavramlar arasında bağlantı kurmaktan daha çok onları anlamaya ve kendilerince kullanma eğilimindedirler. Daha sembolik ve sezgisel düşündükleri bu evre de iki aşamaya ayrılmaktadır. *Sembolik işlemler* evresinde, 2-4 yaş aralığında olan çocuk davranışlarını ve dil kullanımlarını sembolik olarak gerçekleştirir. Fakat üst düzey sembollerin kullanılması nedeniyle dil gelişiminin de etkin olarak sağlandığı bir evredir (Küçükkaragöz, 2007, s.94). Buna bağlı olarak kelime hazneleri hızlı bir şekilde artış gösterebilmektedir. *Sezgisel* işlem evresinde ise, 4 yaşını aşan çocuk henüz olaylar karşısında sezgisel bir davranmaktadırlar. Olasılık bildiren olayları anlamakta zorluk çekebilmektedirler. Örneğin; yenmemesi gereken bir nesneyi yerlerse ne olacağı konusunda akıl yürütemedikleri için henüz mantıksal çıkarımlarda bulunamazlar. Fakat zamanla bu becerileri geliştirmeye başlayan çocuk, “bilgi” düzeylerinin farkına varmaya başlayarak nedenselliklerini anlamaya çalışırlar. Bu farkındalıkla çocuklar sık sık soru sormaya ve bilgilerin nedenselliğini sorgulamaya başlar. Buna rağmen hala sezgisel düşünceye sahip olan çocuk mantıksal hesaplamalarda zorluk çekebilmektedir. Sayı ve çokluk ifadelerini bilmelerine karşın kıyaslama becerileri henüz gelişmemiştir. Bu nedenle kıyaslama yaparken yine sezgilerini kullanmaktadırlar.

2.3.3. Somut İşlemler Evresi (7-11 yaş)

Bu evrede çocuğun eğitim hayatı başlamış bulunmaktadır. Sosyal etkileşimleri akranları ve öğretmenleri nedeniyle artan çocuk daha sosyal beceriler geliştirmeye başlar. Buna dayanarak, hayal dünyasından gerçek dünyaya geçişin gerçekleştiğini söyleyebiliriz. Bu da hayal gücünün yerini mantıksal düşüncelerin almaya başladığını temsil eder. Bu evredeki en önemli gelişim noktası *korunum* (Fr. conservation) olmaktadır.

Korunum; bir nesnenin görüntüsünün değişmesine karşın özünde hala aynı madde olduğunu; değişmediğini belirten ilkedir. Örneğin; sürahide olan belli miktardaki suyun tamamının şekil olarak farklı bir kaba aktarılması sonucu şeklini değiştirir; fakat kaptaki su hala sürahide olduğuyla aynı miktardaki sudur. Çocuk bu noktada suyun miktarının değişmediğini farkına vardığında korunumu kazanmış olmaktadır. Korunumun kazanılması çocuğun somut işlemleri ve mantıksal düşüncelerini geliştirmesi bakımından önemlidir. Bu sayede benmerkezci düşünceden uzaklaşmaya başlar ve daha somut ve gerçek bilgiler üretmeye başlar. Bununla birlikte çocuk ölçü ve miktarlar gibi somut özelliklere hakimiyet gösterebildiği için kıyaslama ve sınıflandırma becerilerini kolaylıkla kullanabilmektedir.

Bu evredeki dil gelişimi ise çocuğun kurallı cümleler kurmaya başlamasını kapsamaktadır. Henüz soyut kavramları kullansa da anlamlarını kavramakta zorluk çekse de dil kullanımları daha kurallı olmaya başlamaktadır. Somut işlemlere odaklanması sebebiyle sözel becerilerden daha çok yazı becerileri gelişen çocuk, soyut kavramları somut işlemler aracılığıyla anlamaya çalışır.

2.3.4. Soyut İşlemler Evresi (11 yaş ve sonrası)

Soyut işlemler çocuğun doğumundan itibaren karşılaşmasına rağmen tam anlamıyla kavrayamadığı işlemlerin bütünüdür. Soyut işlemlerin öğrenilmesi akıl yürütebilme becerisinin geliştirilmesiyle ilişkilidir. Çocuğun varsayımlar, nedensellikler ve soyut ifadeler üzerine kendi kendine düşünebilmesi ve sorgulayabilmesi, soyut işlemler becerisinin geliştirilebilmesine bağlıdır. Çocuğun bu yaşa gelene kadar soyut kavramlara maruz kalması kaçınılmazdır. Ve bu süreç boyunca anlamlandıramadığı kavramlar, bu evrede anlam kazanmaya başlamaktadır.

Soyut kavramların kazanımında somut örnekler ve sosyal etkileşim büyük bir öneme sahiptir. Örneğin; sınıfta bir öğretmenin okuduğu öyküde “hayal etmek” ifadesini kullandığında çocuk bunu başlangıçta “düşünmek” olarak algılar. Fakat öğretmen örnek olması için “piknik yapmayı hayal etmek” ifadesini kullanarak birkaç çocuğu kaldırıp onlara piknik yapıyorlarmış gibi ufak bir canlandırma yaptırırsa bu noktada hayal etme kavramının, “zihinde canlandırma” olduğunu somut bir şekilde göstermiş olur. Bu şekilde çocuklar hem bir kavramı edinmiş hem de zihinsel becerilerinin geliştirmiş olmaktadır. Özellikle öykü kitaplarında resimlerin kullanılması ve hatta öğretmenler tarafından çeşitli materyallerle olayların canlandırılması soyut işlemlerimin gelişimini desteklemektedir.

Küçükkaragöz’ün aktardığı üzere Piaget’e göre dil, “insanların öğrenmesinde ve düşünmesindeki en önemli şeydir; biliştir” (2007, s.102). Bu nedenle bilişsel gelişimin en önemli unsuru da dildir. Soyut işlemlerin kazanılmasıyla bilişsel gelişimin zirvesine ulaşılmaktadır. Fakat dil, bilişsel gelişimin de ötesinde yere almaktadır. Bu bakımdan dilin gelişimi, bilişsel gelişim tamamlansa dahi devam etmektedir. Bilişsel gelişimin tamamlanması bu noktada bir bireyin, “yaşama dair en temel becerilerinin farkında olması durumudur” denilebilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SARA ŞAHİNKANAT'IN 4-6 YAŞ ÇOCUK KİTAPLARINDAKİ SOYUT KAVRAMLAR VE DİL GELİŞİMİNE ETKİLERİNİN İNCELEMESİ

Çocuk edebiyatı, bilişsel gelişimin desteklenmesinde ve eğitim-öğretimde önemli bir role sahiptir. Çocukların doğumdan itibaren dünyayı ve yaşamı kavrama çabası dil aracılığıyla gerçekleşmektedir. Henüz küçük yaşlardan itibaren çocukların dil becerilerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Bu da onların sık sık dil ile etkileşimde bulunmasıyla mümkün olabilmektedir. Çocuğun hem alıcı hem de ifade edici dil becerilerinin gelişiminde etkili olan öykü kitapları, içerikleri bakımından çocuklara uygun olması gerekmektedir. Çünkü dil gelişiminin yanı sıra çocuğun bilişsel gelişiminin sağlanmasında da öykü kitapları sıklıkla kullanılmaktadır.

Bu bölümde çocuk edebiyatına eserler birbirinden güzel eserler kazandırmış Sara Şahinkanat'ın kısaca hayatı ve eserleri arasında 4-6 yaş çocuklara yönelik olan 4 öykü kitaplarındaki soyut kavramların tespiti ve bunların dil gelişimine olan etkilerinin incelemesi yer almaktadır. Sara Şahinkanat'ın hayatı hakkındaki bilgiler, TRT Akademi ile gerçekleştirilmiş olan röportajdan derlenmiştir (Şahinkanat, 2017).

3.1. Sara Şahinkanat'ın Hayatı, Fikirleri ve Eserleri

1966 yılında İstanbul'da doğan Sara Şahinkanat lise eğitimini Üsküdar Amerikan Kız Koleji'nde; üniversite eğitimini ise, Boğaziçi Üniversitesi'nin Mütercim-Tercümanlık bölümünde tamamlamıştır. Bir müddet tercümanlık yaptıktan sonra reklamcılık sektörüne adım atarak uzun yıllar bu sektörde emek vermiştir. 2001 yılında oğlu Tan'ın doğumuyla birlikte ona okuduğu öykülerin yanında kendisi de öykü fikirleri üretmesiyle ilk öykü uydurmalarına oğlu ve yeğenleri sayesinde başlamıştır. Uydurduğu öyküleri derleyen Şahinkanat ilk eseri olan *Yavru Ahtapot Olmak Çok Zor* öyküsünü, Feridun Oral'ın resimlendirmesiyle Yapı Kredi Yayınları'nda yayımlamıştır.

Reklamcılık sektöründe çalışmış olması nedeniyle Türkiye'deki çocuk öykü kitaplarının görsel açıdan kalitesiz olduğunu belirterek resimli öykü kitapları yayımlamaya devam etmiştir (Url-1). Yapı Kredi Yayınları'nda yayınladığı diğer eserleri; *Maymun Kral* (Resimleyen: Feridun Oral); *Mevsimlere Güzelleme*

(Resimleyen: Deniz Üçbaşaran); *Bilgi Avcıları Gizli Görevde/Beyoğlu Macerası, Üç Kedi Bir Dilek, Annemin Çantası, Kim Korkar Kırmızı Başlıklı Kız'dan?, Üç Kedi Bir Canavar ve Babamın Battaniyesi* (Resimleyen: Ayşe İnan).

TRT Akademi'nin “Çocuklara neden hikâye anlatmalıyız?” sorusuna verdiği cevapla Şahinkanat'ın çocukların hem bilişsel hem de dil gelişimlerine verdiği önem görülmektedir (2017):

“İnsanı diğer canlılardan ayıran belki de en önemli yetenek, karmaşık bir dil yeteneği ve bu yetenek sayesinde sosyal dayanışmayla hayatta kalma başarısıdır. Bir çocuk ne kadar çok sayıda güzel hikâyeye büyürse hem dil yeteneği hem de hayal gücü gelişir. Hayatı çok daha derinlikli ve çok yönlü algılayabilir ve algısını çok daha başarılı yorumlarla yansıtabilir. Böylece kendi kişiliğini ve yaşamını da daha gerçekçi kurgulayabilir. Yani hayal gücü, yarım yamalak değil de yeterince beslendiğinde, kişiyi mantıksız değil, sanılanın aksine mantıklı yapar. Bence çok hikâyeye bilenler, çok yerde, çok farklı zamanda ve çok farklı kişiliklerde yaşamış gibidir. Hikâyeler birer ışınlanma makinesidir. Sadece çocuklar için değil ama her yaş için önemlidir. Deneyimler geleceğimizi şekillendirmemize yarar. Her iyi hikâyeye harikulade bir deneyimdir. Hatta yeterince hikâyeye bilerseniz kimseye düşman olamazsınız.” (s.563)

Çocuk öykülerinin sihirli olduklarına vurgu yapan Şahinkanat röportajında, çocukların dil gelişimlerinin sağlanması için gerekli olan unsurların başında öykülerin geldiğini sık sık ifade etmektedir. Ona göre en iyi öykülerin “merak duygusunu köreltmeyen, soru sormaktan vazgeçirmeyen, empatiyi ve duyguları geliştiren ve fantastik bile olsa kendi içinde mantık hatası içermeyen” öyküler olduğunu söyleyerek dil gelişiminde hayal gücünün ve üretkenliğin önemine değinmiştir (s.563)

Şahinkanat'ın eserlerinde görülen ve dikkat çeken bir diğer özellik, şiirselliktir. Röportajda bu konuya yönelik sorulan soruya verdiği mütevazı cevap, çocukların alıcı dil becerilerinin gelişiminin sağlanmasına ne kadar dikkat ettiğini betimlemektedir:

“Şiirsel dendiğinde utanıyorum doğrusu. Şair olmak bambaşka bir ustalık. Ama içimdeki çocuk ritim seviyor, müzik seviyor, kafiye seviyor. İşıtsel algım ve hafızam görsel hafızamdan daha iyi. Çocukluğumda öğrendiğim hiçbir tekerlemeyi veya şarkıyı unutmadım, unutamadım. Hem bu yüzden hem de yurt dışında çocuk edebiyatında örnekleri de olduğundan bu üslubu tercih ediyorum. Ama kim bilir, eğer iç sesimin

doğal ritmini kaybedersem üslubum da değişebilir mecburen. Umarım kaybetmem. Çünkü hep olumlu geri dönüşler alıyorum.” (s.565)

Çocuk edebiyatında çocuğun gelişimine önem veren bir yazar olması sebebiyle Sara Şahinkanat'ın eserlerinin çocukların dil gelişimlerine etkilerini incelemeyi kendimize amaç edinmiş olmaktayız. Buna dayanarak sıradaki bölümde Sara Şahinkanat'ın 4-6 yaş çocuklara yönelik yazmış olduğu *Üç Kedi Bir Dilek*, *Üç Kedi Bir Canavar*, *Yavru Ahtapot Olmak Çok Zor* ve *Babamın Battaniyesi* adlı öykü kitaplarında dikkat çeken soyut kavramların çocukların dil gelişimine ne ölçüde ve nasıl etki ettiği incelenecektir.

3.2. Üç Kedi Bir Dilek

Yapı Kredi Yayınları tarafından yayımlanan 26 sayfalık bolca resim içeren bu kitapta Piti, Pati ve Pus ismindeki üç “kafadar” kedinin yıldızlı bir gecede aralarındaki en bilmiş olan Pus'un diğerlerine gökyüzünde kayan bir yıldız gören birinin çok şanslı olduğunu, çünkü dileğinin gerçek olabileceğini söylemesi üzerine heyecanlanan Piti'nin kayan yıldız görme çabasıyla sürekli başına dert açması ve arkadaşlarının onun bu çabasını kendi yöntemleriyle gerçekleştirerek hem onu korumayı hem de mutlu etmeyi amaçladıkları serüvenin öyküsü anlatılmaktadır.

Bu öyküde yazarın, arkadaşlık konusu üzerinde durduğu gözlemlenmiştir. Çocukların, okudukları öykülerde gerçekleşen olaylar hakkında empati kurmalarını amaçlayan Şahinkanat, öyküde verilmek istenen mesajı duyguları harekete geçiren ifadelerle anlatarak bunu sağlamaktadır. Öykünün incelemesinde tespit edilen soyut kavramlarla, arkadaşlık konusunun çocuklarda heyecan uyandırılarak aktarıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre tespit edilmiş arkadaşlık bildiren ve heyecan uyandıran soyut kavramlar Tablo 1 ve Tablo 2'de gösterilmiştir.

Arkadaşlık bildiren soyut kavramlar	Kullanım sıklığı
<i>kafadar</i>	1
<i>başına kötü şeyler gelebilir</i>	1
<i>suçlu hissetmek</i>	1
<i>çare bulmalıyız</i>	1
<i>kafa kafaya verip</i>	1
<i>yufka yürekli</i>	1
<i>yardım etmek</i>	1
<i>dostluğumuz</i>	1
<i>sonsuz kadar</i>	1
<i>içleri rahat</i>	1
<i>kalplerinden gelen ses</i>	1

Tablo 1: Üç Kedi Bir Dilek Öyküsünde Tespit Edilmiş Arkadaşlık Bildiren Soyut Kavramlar

Heyecan uyandıran soyut kavramlar	Kullanım sıklığı
<i>muhteşem (gece, görüntü)</i>	2
<i>keyifle</i>	1
<i>şanslı</i>	1
<i>dileği</i>	6
<i>heyecanlanıyor</i>	1
<i>sevinçle</i>	1
<i>mutlu</i>	1
<i>gözleri doluyor (hepsinin)</i>	1
<i>gözleri parlıyor (ikisinin)</i>	1

Tablo 2: Üç Kedi Bir Dilek Öyküsünde Tespit Edilmiş Heyecan Uyandıran Soyut Kavramlar

Bu soyut kavramlarla anlaşılıyor ki; yazar, çocuklara arkadaşlık kavramını kazandırmak için kullandığı kelimeleri heyecan uyandıracak soyut kavramlarla desteklemiştir. Piti'nin başına gelenler Pus'un ona dilekle ilgili söylediklerinden kaynaklı olduğu için Pus kendisini “suçlu hissediyor” ve bunun için “endişeli” olmaktadır. Bu iki kavramla arkadaşlığın birbirleri için endişelenmesi ve birbirlerini önemsemeleri anlatılmaktadır. Resimlerle de desteklenen bu kavram çocuğun duygusal olarak etkilenmesini ve görsel açıdan hayal etmesini sağlayarak empati kurmasına neden olmaktadır. Duygularıyla birlikte pekiştirilen bu kavramlar çocuğun özümsemesini kolaylaştırmaktadır. Piaget'nin gelişim evrelerinde belirttiğimiz üzere 4-6 yaş çocukların düşünceleri daha sembolik ve sezgisel olduğu için yazarın heyecan uyandıran kavramları sık sık kullanması çocuğun ilgisini yüksek tutmayı sağlayabilmektedir. “Gözleri dolmak” ve “gözleri parlamak” ifadeleri resimlerde gerçeği temsil edecek şekilde ustalıkla gösterildiği için çocuk, okurken duyduğu heyecanı, resimdeki temsilleriyle özdeşleştirebilir ve bu iki kavramı bilişsel olarak kavrayabilmektedir.

3.3. Üç Kedi Bir Canavar

Bu öyküde ise yine kahramanlarımız bizim üç kafadar olan Piti, Pati ve Pus. Bu sefer öykü soğuk ve karlı bir kış gününde geçmektedir. Karla oynayan bu neşeli kedcikler onları korkutan bir yazı görürler: “Dikkat! Canavara yaklaşmayın...”. Bunun üstüne her şeyden korkmaya başlayan Piti ve Pati, Pus’un yavru bir köpek bulmasıyla şaşırırlar. Soğuktan donmuş olan bu yavruyu büyük bir çabayla ısıtmaya çalışırken korkularını unutan üç kafadar, sonunda yavruyu uyandırmayı başarırlar. Tam da o an o “korkulu” canavar gelmiştir ve bizim üç kafadar bayılmıştır. Meğer bu dev gibi görünen canavar sadece köpeğin ismidir. Fakat o da yavrusunu kurtaran bu üç kafadarı yanına alarak soğuktan korumuştur.

Bu öykünün içerdiği soyut kavramlar tespit edildiğinde ise karşımıza *iyilik* ve *korku* kavramları olarak yine iki kategori çıkmaktadır. Bu öyküde anlıyoruz ki; yazar iyilik kavramını pekiştirmek için korku uyandıran soyut kavramları tercih etmiştir. Korku, çocukların ilgisini çekebilmek için etkili olabilmektedir. İyilik ise aniden korkunun önüne geçerek önemli bir mesaj vermek amacıyla kullanılmaktadır. Korkudan tir tir titreyen Piti ve Pati yavru köpeği ısıtmak için girdikleri çabayla korkuyu unutmaktadır. İnceleme sonucunda tespit edilmiş olan iyiliği ve korkuyu niteleyen soyut kavramlar Tablo 3 ve Tablo 4’te gösterilmiştir.

İyiliği niteleyen soyut kavramlar	Kullanım sıklığı
<i>kollarken</i>	1
<i>şefkatli</i>	1
<i>anlayışlı</i>	1
<i>endişeden</i>	1
<i>günün kahramanı</i>	1

Tablo 3: Üç Kedi Bir Canavar Öyküsünde Tespit Edilmiş İyiliği Niteleyen Soyut Kavramlar

Korkuyu niteleyen soyut kavramlar	Kullanım sıklığı
<i>şaşkın</i>	1
<i>sinirli</i>	2
<i>korkudan, korkuyor (Piti, Pati ve Pus)</i>	3
<i>korkunç, korktukları (anne köpek)</i>	3
<i>üzerine düşen gölge</i>	1
<i>küt küt atan kalp</i>	1
<i>şıp diye bayılmak</i>	1
<i>zengin hayal gücü</i>	1
<i>canavar</i>	10

Tablo 4: Üç Kedi Bir Canavar Öyküsünde Tespit Edilmiş Korkuyu Niteleyen Soyut Kavramlar

Öykünün başında heyecan ve mutluluk hakimken gelen fırtınayla birlikte bu güzel duyguların yerini korku almaktadır. Bu noktada yazar canavar korkusundan önce çocukları korkuya hazırlamaktadır. “Canavar” yazısını gördükten sonra “korkudan titreyen” Piti ve Pati resimlerde de görülmektedir. Ayrıca metinde geçen “zengin hayal gücü” kavramının, resimlerde Piti ve Pati’nin canavarı hayal ettiklerinin gösterildiği canavar şekilleriyle pekiştirilmesi çocukların hem hayal gücü kavramı hem de canavar kavramını özümsemelerini sağlayabilecek niteliktedir. Bu korku uyandıran ifadelerin ardından Pus’un bulduğu yavrunun soğuktan donmuş olması ve yardıma muhtaç olması tıpkı Piti ve Pati’de olduğu gibi çocukların da vicdanlarını harekete geçirerek korku gibi güçlü bir duygu unutturup iyilik kavramını öne çıkarmaktadır. Burada belki de iyilik kavramını betimleyen en etkili kavram “şefkatli” ifadesidir. Hem üç kafadarın yavruyu ısıtması hem de yavrunun annesinin çıkagelmesi çocuklara şefkatli olma duygusu yaşatmaktadır. Böylece çocuk yine empati kurarak kavramları somut unsurlar aracılığıyla edinebilmektedirler.

3.4. Yavru Ahtapot Olmak Çok Zor

Sıradaki öykümüzde tam sekiz kola sahip olan bir yavru ahtapotumuz Nino, başlangıçta her sabah okula giderken sekiz koluna da eldiven giymekten yorulduğunu, bıktığını dile getirmektedir. Fakat bir gün okula gittiği otobüsten onu çıkartan ve bir yılan balığına yardım ederek “sekiz kolu” ile gurur duyacağı bir olay yaşamaktadır. Kendinle barışık olmanın, sahip olduklarının değerini bilmenin anlatılmaya çalışıldığı bu öyküde de yazar ve ressam, oldukça başarılı bir öykü çıkarmış olmaktadır. Öyküde yer alan soyut kavramların tespitinde karşımıza *gurur ve memnuniyet* niteleyen ve *bıkkınlık* belirten soyut kavramlar çıkmıştır. Çocuklar öncelikle sahip olduğu doğuştan özelliklerinden usanmış ve farklı biri olmak isteyen sekiz kollu ahtapot bir çocukla karşılaşmaktadırlar. Bu noktada kendileriyle birtakım örtüşen benzerlikler bulabilir çocuklar. Fakat usta bir şekilde çizilmiş resimlerle canlandırılan olaylar gelişirken yazarımız hiç beklenmedik bir iyilik ortamı hazırlamıştır. Bir yılan balığı onlarca yumurtasıyla çökmek üzere olan bir yuvada umutsuzca beklerken “kahraman” Nino hiç “tereddüt” etmeden sekiz koluyla yumurtaları kurtarmıştır. Bu olay karşısında başta memnuniyetsizliğin gösterildiği kollardan memnun olunmuş ve guru duyulmuştur. Yazar böylece kendimizi sahip olduğumuz özelliklerle sevebilmeyi anlatmak için bir kahramanlık olayıyla kendiyile “gurur” duyma kavramını betimlemiştir. Bunu sağlamadan önce çocuklarda olumsuz bir duygu olan memnuniyetsizliği verip sonrasında tam tersinde bir memnuniyet duygusu yaşatarak güçlü bir duygu değişimiyle çocukların ilgisini çekmeyi başarmıştır. Öyküde tespiti yapılmış olan soyut kavramlar Tablo 5 ve Tablo 6’da gösterilmiştir.

Gurur ve memnuniyet bildiren soyut kavramlar	Kullanım sıklığı
<i>özelsin</i>	1
<i>inan</i>	1
<i>güzelsin</i>	1
<i>Seveceksin (ahtapot olmayı)</i>	1
<i>kulağa hoş gelmek</i>	1
<i>yardım etmek</i>	3
<i>tereddüit etmemek</i>	1
<i>mutlu</i>	2
<i>kahraman</i>	3
<i>sekiz koluna borçluydu</i>	1
<i>gurur duyduğunu (annesine söylemeye)</i>	1

Tablo 5: Yavru Ahtapot Olmak Çok Zor Öyküsünde Tespit Edilmiş Gurur ve Memnuniyet Bildiren Soyut Kavramlar

Bıkkınlık ve memnuniyetsizlik bildiren soyut	Kullanım sıklığı
<i>bıkmıştı</i>	1
<i>usanmıştı</i>	1
<i>Tanrı'ya yalvarmak</i>	1
<i>hayaller kurmak (yılanbalığına dönüşmek)</i>	1

Tablo 6: Yavru Ahtapot Olmak Çok Zor Öyküsünde Tespit Edilmiş Bıkkınlık ve Memnuniyetsizlik Bildiren Soyut Kavramlar

Çocuklar zaman zaman kendilerinde olan özellikleri beğenmeyebilmektedirler. Bu bakımdan yazar çocukların yine empati kurabilecekleri bir örnekle memnuniyetsizlik belirten kavramları etkili bir olayla sunmuştur. Çocuk “bıkmış” ve “usanmış” kavramlarını kendisiyle özdeşleştirerek özümseyebilmektedir. Ve sonrasında gerçekleşen olaylar sayesinde bu kavramlara zıt şekilde memnuniyet niteleyen “gurur duymak” kavramlarının sunulması, çocuğun ani duygu değişimleriyle kavrama ilgi duyması sağlanmıştır. Böylece çocuk öykünün sonunda sahip olduğu özellikleriyle gurur duymasıyla, bunu konuşmalarında kullanmaktan memnun olabilecektir. Çocuğun dil gelişimi yine empati yoluyla sağlanmış bulunmaktadır.

3.5. Babamın Battaniyesi

Sıradaki ve son öykümüz ise oldukça sıradışı maceralar içermektedir. Tencere dolusu sarmaların, bol köpüklü ayranların ardından şişen göbekler babanın battaniyeyi getirmesi ve bu battaniyeden çeşitli oyunlar, maceralar üretilmesiyle hayal gücünün ve üretkenliğin sınırlarını zorlayan bir öyküdür bu. Diğer öykülere göre daha fazla soyut kavramı, olayı ve dil unsurunu barındıran bu öykü 6-7 yaş için daha uygun olmaktadır. Fakat içeriğindeki resimler, olayların kavranabilmesini kolaylaştırabilecek kaliteye sahiptir. Yazarın bu öyküde çocukların hayal güçlerini zorlamaya çalışarak ilgilerini çeşitli maceralarla yakalamaya çalışmış olduğu görülmektedir. Olayların aktarımında çok sayıda soyut kavram kullanılmış olsa da dil gelişimi açısından yararlı olan bir üretkenlikle sunulmuştur. Öykünün içinde 4 farklı öykü niteliğinde maceranın anlatılması çocuğun bu maceralardaki olaylar arasında bağlantı kurma becerisini geliştirmektedir. Ayrıca tüm maceraların ortak unsuru olan battaniyenin sürekli şekil değiştirerek farklı amaçlarla kullanılması çocuğun “battaniye” kavramını dönüştüğü kavramlarla pekiştirebilmesini sağlamaktadır.

Bu öyküde tespit edilen soyut kavramlar oldukça fazla ve çeşitlidir. Yazarın buradaki amacı çocuğun doğrudan dil gelişimini etki ederek bilişsel gelişimini de desteklemek olduğu görülmektedir. Maceralar arasındaki geçişler “*battaniye dönüştü çadıra*”, “*battaniye dönüştü sala*”, “*battaniye dönüştü salıncağa*”, “*battaniye dönüştü brandaya*” şeklinde battaniyenin gerçekliği hatırlatılarak sunulduğu için asıl öyküden kopuş yaşanmamaktadır. Ayrıca öyküyü anlatıcı rolündeki çocuğun öykünün sonunda “*sihir battaniyede değil, babada*” ifadesini kullanması, aslında babanın hayal gücüne vurgu yapmaktadır. Böylece çocuklar öykünün sonunda çocuklar hayallerinde

canlandırdıkları maceralardan gerçeğe geri dönmektedirler. Bu sayede soyut ve somut olan arasındaki denge de bozulmamış olmaktadır. Öykünün incelemesinde tespit edilen soyut kavramlar Tablo 7 ve Tablo 8’de gösterilmiştir.

Hayal gücünü niteleyen soyut kavramlar	Kullanım sıklığı
<i>muzip bir parıltı gözlerde</i>	1
<i>Battaniye (sihirli)</i>	6
<i>çadıra dönüşmek</i>	2
<i>Kızılderili</i>	2
<i>Şakıyan Serçe</i>	1
<i>Zıplayan Buzacı</i>	1
<i>Tıslayan Boğa</i>	1
<i>biraz kikirdemek</i>	1
<i>bolca kıkırdamak</i>	1
<i>kahkahaya boğulmak</i>	1
<i>sala dönüşmek</i>	2
<i>üç korsan (tek gözlü şaşkaloz)</i>	1
<i>salıncağa dönüşmek</i>	2
<i>masum bakışlı kedicik</i>	1
<i>Babam (aşçı, şeflerin şefi, düşünceli, aslan, sıcacık-</i>	8
<i>itfaiyeci olmak</i>	2
<i>brandaya dönüşmek</i>	2
<i>madalyalık kahraman</i>	1

Tablo 7: Babamın Battaniyesi Öyküsünde Tespit Edilmiş Hayal Gücünü Niteleyen Soyut Kavramlar

Gerçekliği niteleyen soyut kavramlar	Kullanım sıklığı
<i>tencere dolusu sarma</i>	1
<i>bol köpüklü ayran</i>	1
<i>şiş göbekler</i>	2
<i>battaniye</i>	9
<i>yüzü boyamak</i>	1
<i>kutlama dansları</i>	1
<i>zafer çiğlikleri</i>	1
<i>gülmekten gözler yaş</i>	1
<i>küçücük oyuncak balık</i>	1
<i>sihir battaniyede değil babada</i>	1

Tablo 8: Babamın Battaniyesi Öyküsünde Tespit Edilmiş Gerçekliği Niteleyen Soyut Kavramlar

Soyut kavramlardan hareketle battaniyenin her macerada farklı bir nesneye, yani kavrama dönüşmesi çocuklara yeni bir kavramın sunulması demektir. Fakat bu gerçekleştirilirken çocuğun bağlantı kurabilmesi için her maceranın başında battaniyeden bir dönüşüm söz konusudur. Battaniye çadıra dönüştükten sonra yeni macerada çadır, sala değil; tekrar battaniye, sala, yani yeni bir kavrama dönüşmektedir. Böylece çocuğun gerçeklikle bağı hiç koparılmadan battaniye kavramı üzerinden farklı kavramların özümsemesi sağlanmış olmaktadır.

Her macera resimlerle canlandırılırken metin içinde de çocuğun olayı kavrayabilmesini kolaylaştıran detaylar yer almaktadır. “Kızılderili olmak” hayal gücüne yönelik soyut bir değişimken, “yüzlerin boyanması” ve “zafer çiğlikleri” Kızılderililere ait özellikleri nitelemesi sebebiyle soyut olan değişimi somutlaştırmaktadır. Bu sayede çocuk soyut kavramları somut kavramlarla birlikte pekiştirerek özümseyebilmektedir.

Bunların yanında öykünün en önemli özelliği dil üretkenliği konusundadır. “Tencere dolusu yaprak sarma” ve “bol köpüklü ayran” ifadeleri kültürel kavramlardır ve çocuğun sosyal etkileşimle pekiştirebileceği şekilde aktarılmıştır. “Biraz kıkırdemek” ve “bolca kıkırdamak” ifadelerinde ise hem çokluk bildirilmiş hem de bir kelimenin çok az değişikliklere uğratarak farklı anlamda kullanılmasıyla çocuğun dilsel farklılıklara dikkat edebilmesi amaçlanmıştır.

3.6. Öykülerdeki Diğer Dil Kullanımları

İncelenen bu 4 öyküde soyut kavramların yanı sıra başka dil kullanımları da yer almaktadır. Bunlar arasında en dikkat çekici olan ise cümle sonlarında uyak düzenlerinin kullanılmasıdır. Belirli bir uyak düzenine bağlı kalmaksızın öykülerin tamamında ayrı ayrı cümle gruplarındaki cümlelerin sonlarında kullanılmış olan ses benzerlikleri hem çocukların okumalarına kolaylık sağlamaya hem de şiirsel bir okumaya sebebiyet verdiği için kulağa hoş gelmesi neticesinde çocukların ilgisini canlı tutmaya yardımcı olmaktadır. Şahinkanat’ın bu 4 öykü kitabında da bahsettiğimiz dil kullanımı Tablo 9, Tablo 10, Tablo 11 ve Tablo 12’deki örneklerde gösterilmiştir.

Uyak kullanılmış olan cümleler	Uyak türü
<i>Kömür tozunu bulmak <u>kolay</u>.</i>	Tunç
<i>Fakat gece bekçisinden el fenerini almak bir <u>olay</u>.</i>	Uyak
<i>Pus ve Pati ’yle dostluğumuz hiç <u>bozulmasın</u>,</i>	Zengin
<i>sonsuz kadar yollarımız <u>ayrılmasın</u>.</i>	Uyak

Tablo 9: Üç Kedi Bir Dilek Öyküsünde Uyak Kullanım Örnekleri

Uyak kullanılmış olan cümleler	Uyak türü
<i>Sonraki eğlence, leğenden kızak yap<u>mak</u>,</i>	Zengin
<i>Bir o yokuştan, bir bu yokuştan kay<u>mak</u>.</i>	Uyak
<i>Endişeden bebeklerine yaklaştırmaz yabancılar<u>ı</u>.</i>	Yarım
<i>Ama Canavar için üç kafadar artık günün kahraman<u>ı</u>.</i>	Uyak

Tablo 10: Üç Kedi Bir Canavar Öyküsünde Uyak Kullanım Örnekleri

Uyak kullanılmış olan cümleler	Uyak türü
<i>Sekiz delikli mont, şapka ve sekiz eldiyen<u>.</u></i>	Zengin
<i>Her kış günü bitmeyen bir serüyen<u>.</u></i>	Uyak
<i>Küçük Nino çok mutlu<u>du</u>.</i>	Zengin
<i>Kahramanlığımı sekiz koluna borçlu<u>du</u>.</i>	Uyak

Tablo 11: Yavru Ahtapot Olmak Çok Zor Öyküsünde Uyak Kullanım Örnekleri

Uyak kullanılmış olan cümleler	Uyak türü
<i>Hemen iniyoruz aşağı<u>ya</u>.</i>	Tunç
<i>İtfaiyeci olmuşuz <u>ya</u>...</i>	Uyak
<i>Neyse ki sığıştık koyun koyun<u>a</u>,</i>	Tam
<i>babamın kalbi gibi yumuşacık, kocamaaaan battaniyesinin alt<u>ına</u>.</i>	Uyak

Tablo 12: Babamın Battaniyesi Öyküsünde Uyak Kullanım Örnekleri

Uyak kullanımları çocuk öyküleri için tıpkı resimler gibi sanatsal değer taşımaktadır. Kitap okuma alışkanlığının kazandırılmasında çocuğun kitaba ilgi göstermesinin sağlanmasında söz sanatları oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Alışılmışın dışında ezgisel bir ifadeyle karşılaşan çocukta merak ve heyecan gibi birtakım duygular hareket geçmesi sebebiyle devrik ve mecaz anlamlı cümleler kullanılabilir. Çocukların sözlü dilinin gelişmesinde büyük rol oynayan bu dil kullanımları aynı zamanda günlük konuşma dilinde de sıkça kullanıldığı için, günlük yaşam alanında pekiştirebilme fırsatı bulabilmektedir. Öykülerde yer alan devrik cümle örnekleri Tablo 13'te verilmiştir.

Devrik cümleler	Yer aldığı öykü
<p><i>Neyse ki son anda kurtarıyorlar onu.</i></p> <p><i>Ah, ah, nereye varacak bu Piticiğin sonu?</i></p>	Üç Kedi Bir Dilek
<p><i>Ayıldıklarında güzel bir sürpriz bekliyor onları.</i></p> <p><i>Henüz yavrulayan bir köpekmiş o korktukları.</i></p>	Üç Kedi Bir Canavar
<p><i>Sabırsızlanıyordu evine dönmeye.</i></p> <p><i>Artık ahtapot olmaktan yorulmadığını,</i></p> <p><i>Gurur duyduğunu annesine söylemeye.</i></p>	Yavru Ahtapot Olmak Çok Zor
<p><i>Sordum bu battaniye ne için, niye?</i></p> <p><i>Diyor, iyi bak battaniyeye.</i></p> <p><i>Sihirlidir... değişir şıp diye.</i></p>	Babamın Battaniyesi

Tablo 13: 4 Öykü Kitabından Seçilen Devrik Cümle Örnekleri

Örneklerdeki devrik cümlelerin her biri ezgisel bir okumanın sağlanması amacıyla oluşturulduğu görülmektedir. Bu bakımdan uyak ve devrik cümle kullanımlarının ortak bir amaca yönelik bilinçli bir şekilde yazıldığı tespit edilebilmektedir. Şahinkanat'ın soyut kavramlara yer verirken ve çocuklarda empati duygusunu uyandırırken öykülerinde kullandığı dili biçimsel olarak da bu amacına uygun şekilde hazırlaması çocukların hem bilişsel hem dil gelişimlerini olumlu yönde etkilemektedir.

Mecaz anlamlı cümleler ise her ne kadar alışılmışın dışında bir dil kullanımı olsa da dillerin kültürel özelliklerini yansıtmaları bakımından önemli bir yere sahiptirler. Bu nedenle günlük konuşmada daha sık kullanılan mecaz türündeki ifadeler, bir bakıma çocukların sosyal çevrelerinde ve hatta yaşlılarının dışında yetişkinlerin diyaloglarında

da karşılaşılabileceği olasılıkları olan dil kullanımlarıdır. Şahinkanat'ın incelemiş olduğumuz 4 eserindeki mecaz anlamlı cümle örnekleri Tablo 14, Tablo 15, Tablo 16 ve Tablo 17'de gösterilmiştir.

Mecaz anlamlı cümleler	Mecaz anlamlı cümleyi destekleyen gerçek anlamlı cümle
<i>Ay ve yıldızlar pırıl pırıl</i>	Tek bir bulut bile yok gökyüzünde
<i>Bayan Leylek ise zaten yufka yürekli</i>	Yardım etmeyi hemen kabul ediyor
<i>Ancak o geceden beri sürekli gökyüzünde Piticiğin gözleri</i>	Hep yukarı bakmaktan boynu tutuluyor

Tablo 14: Üç Kedi Bir Dilek Öyküsündeki Mecaz Anlamlı Cümle Örnekleri

Mecaz anlamlı cümleler	Mecaz anlamlı cümleyi destekleyen gerçek anlamlı cümle
<i>İkisinin de zengin hayal gücü.</i>	Akıllarındaki canavarlar türlü türlü
<i>Ayıldıklarında güzel bir sürpriz bekliyor onları.</i>	Henüz yavrulayan bir köpekmiş o korktukları.
<i>Öyleyse artık Piti, Pati ve Pus, Canavar'ın başının tacı.</i>	Çünkü donmaktan kurtarmışlar kaybolan yavrusunu.

Tablo 15: Üç Kedi Bir Canavar Öyküsündeki Mecaz Anlamlı Cümle Örnekleri

Mecaz anlamlı cümleler	Mecaz anlamlı cümleyi destekleyen gerçek anlamlı cümle
<i>Henüz güneş parlamamış,</i>	Gökyüzü tam aydınlanmamıştı.
<i>Oysa anne balık ne hayaller kurmuştu...</i>	Her bir yumurtasının adını bile koymuştu.
<i>Gurur duyduğunu annesine söylemeye.</i>	Artık ahtapot olmaktan yorulmadığını,

Tablo 16: Yavru Ahtapot Olmak Çok Zor Öyküsündeki Mecaz Anlamlı Cümle Örnekleri

Mecaz anlamlı cümleler	Mecaz anlamlı cümleyi destekleyen gerçek anlamlı cümle
<i>Kızılderili adımı koyuyoruz Şakıyan Serçe.</i>	Hep kuş gibi cıvıltılıdır diye sesim...
<i>Artık onun adı Zıplayan Buzağı.</i>	Kardeşimse hiç yerinde duramaz...
<i>Onun adı da oluyor Şeflerin Şefi... Tıssslayan Boğa.</i>	Babamsa geceleri horlamaz, ama azıcık tıslar...

Tablo 17: Babamın Battaniyesi Öyküsündeki Mecaz Anlamlı Cümle Örnekleri

Mecaz anlamlı cümle kullanımları çocukların dili üretici olarak aktif kullanmalarını sağlaması bakımından dil gelişimlerini desteklemektedir. Tablo 14, Tablo 15, Tablo 16 ve Tablo 17'deki örneklerde yer alan örneklerde de görüldüğü üzere mecaz anlamlı cümlelerin anlamları cümlenin hemen öncesinde veya sonrasında açıklayıcı bir cümleyle desteklenmiştir. Bu sayede çocuğun, mecaz anlamlı cümlenin hangi anlamda kullanıldığını öğrenmesi ve gerçek anlamlı cümleyle pekiştirebilmesi sağlanmıştır.

SONUÇ

Dil, insan gelişimini düzenleyen bir özelliğe sahiptir. Dünyanın ve yaşamın kavranabilmesi için gerekli beceriler dil sayesinde geliştirilmektedir. Çalışmada çocuğun gelişimini Piaget'nin Bilişsel Gelişim Kuramı çerçevesinde ele alınmıştır. Buna göre dil, bilişsel gelişim süreciyle birlikte hareket ederek gelişimin sürdürülmesinde etken bir rol oynamaktadır. Çocuk her evrede bilginin deneyimlenmesinde dili kullanır. Bu da dil becerilerinin gelişimine bağlı olmaktadır. Dil becerilerinin geliştirilmesinde ise çocuğun dili aktif şekilde kullanması desteklenmelidir. Bu noktada çocuğun önce alıcı dil becerilerini kullanması ve geliştirmesi sağlanmalıdır. Dinleme ve okuma becerileri bu eylemlerin sıklıkla tekrar edilmesi ve etkin bir şekilde kullanılmasıyla geliştirilebilir. Dinleme için, çocuğun dile işitsel olarak maruz kalacağı ortamların oluşturulması gerekmektedir. Okuma içinse, çocuğa öncelikle örnek olunarak ebeveynler tarafından okuma ortamı oluşturulmalı ve hem kendileri hem de çocuğa okuma yapılmalıdır.

Erken yaşlarda kitapların içinde büyüyen çocuk kitaptan sıkılmak yerine onu bir ihtiyaç olarak görebilmektedir. Henüz okuma bilmeyen çocuklara uzaktan okumak yerine kitaptaki yazıları ve resimleri görmesi sağlanarak okunmalıdır. Böylece çocuk hem yazıya aşına olmaktadır hem de dinlediği olayları resimlerle özdeşleştirerek kavramaya çalışmaktadır. Kitap okuma yalnızca çocuklar için değil, yetişkinler için de dil gelişimini sağlamaktadır. Kitap okunması, kelime haznesinin de artmasını sağladığı için çocukların yeni kelimeleri öğrenmesinde önemli bir etkinliktir. Bu nedenle öyküler çocukların dil gelişiminde en önemli yardımcılarından biri olmaktadır. Çocuklara yönelik öykü kitapları kapsayan çocuk edebiyatı alanında sayısız kitap mevcuttur. Fakat her kitap her çocuk için fayda sağlamayabilir. Bu nedenle Piaget'nin kuramı baz alınarak yazılan ve çocuğun yaşına ve gelişim özelliklerine uygun olan öyküler çocuğun gelişimini daha doğru destelemektedir. Aynı şekilde ebeveynler ve eğitimciler de çocuğa uygun olan öykü kitaplarını tercih ederken belli özellikleri göz önünde bulundurmalarıdır.

Çalışmamızda incelemiş olduğumuz Sara Şahinkanat'ın dört öykü kitabı, 3-7 yaş aralığındaki çocuklara uygun olduğu belirtilmektedir. Biz de 4-6 yaş çocukların dil gelişimlerine etkisini ele almış olmaktayız. Şahinkanat röportajında da belirttiği gibi öykü kitaplarını yazarken çocukların empati kurmalarını sağlayacak olaylar anlatmaya

özen göstermiştir. İncelediğimiz dört öyküde de çocuğun kavraması istenilen birtakım kavramlar olduğu gözlemlenmiştir. Bunlar özellikle soyut kavramlardır; *arkadaşlık*, *iyilik*, *gurur duyma* ve *hayal gücü*. Bunların pekiştirilmesinde kullanılan kavramlar ise çocuğun doğrudan duygularına dokunan ve onların eseri hissetmelerini sağlayan ifadelerdir.

Öykülerin incelemesi sonucunda elde edilen soyut kavramların yanı sıra diğer dil kullanımlarının da çocukların dil gelişimlerini destekler nitelikte olduğu görülmüştür. Şahinkanat'ın kullandığı diğer dil unsurları olan uyak, devrik ve mecaz anlamlı ifadeler birbirleriyle harmanlanarak aktarıldığı ve soyut kavramların, bu ifadelerin içinde yer aldığı anlaşılmıştır. Ayrıca kullanılan dilin ezgisel olması, yazarın imgesel anlatımını daha anlaşılır hale getirdiği ve akıcı bir okuma sağladığı gözlemlenmiştir. Bu kullanımlar sayesinde çocukların öykülere ve okumaya ilgisi daha canlı ve dil becerilerinin gelişimi daha sağlıklı olabilmektedir.

Yazarın öykülerde kullanmış olduğu söz sanatları ve dil üretkenlikleri çocukların empati becerilerini destekler niteliktedir. Özellikle de Şahinkanat'ın imgesel dil üretkenlikleri her ne kadar çocuklar için kavraması zor görünse de imgesel ifadelerin hemen öncesinde ve sonrasında yer alan açıklayıcı cümleler kavramayı kolaylaştırmaktadır. Yazar henüz 4-6 yaş aralığındaki çocukların soyut kavramları edinmesinde zorluğun olduğu kanısını, kullandığı bu imgesel dil ve açıklayıcı cümlelerle yıkmayı amaçladığı görülmektedir. Öykülerin özverili bir şekilde çocukların duygularını harekete geçirecek şekilde yazılmasıyla ve dil unsurlarının her şekliyle karşılaşmalarının dil gelişimleri için olumsuz olmayacağını gösterdiği anlaşılmıştır.

Çocuğun empati duygusunu geliştirmesine olanak sağlayan bu ifadeler hem bilişsel hem de dil gelişimi açısından etkili olmaktadır. Çocuk, öyküyle ne kadar etkileşim sağlarsa o kadar gelişim gösterebilmektedir. Şahinkanat da çocuğun dil gelişimini sağlamak için bu yönetime başvurmuş ve olumlu yönde etkili olabildiği söylenebilmektedir. Buna dayanarak Şahinkanat'ın dört öykü kitabında çocukların duygu ve empati becerilerinin pekiştirilmesi sağlanarak, 4-6 yaş aralığındaki çocukların dil gelişimlerine önemli ölçüde katkıda bulunduğu sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

- Atak, H. (2017). Piaget ve Vygotsky'nin Kuramlarında Çocukların Toplumsallaşma Süreci. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 9(2), 163-176.
- Baskın, S., & Aktaş, Y. (2019). Dil Edinimi İle İlgili Temel Kavramlar. A. İşcan, & S. Baskın içinde, *Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi* (s. 1-16). Ankara: Nobel Yayınları.
- Baştürk, M. (2013). *Anadil Edinimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Chomsky, N. (2006). *Language and Mind* (3. b.). New York: Cambridge University Press.
- Chomsky, N. (2014). *Dilin Mimarisi*. (İ. K. Bayırlı, Çev.) İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Chomsky, N. (2019). *Dil ve Zihin İncelemelerinde Yeni Ufuklar*. (F. B. Aydar, Çev.) İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Dönmez, N. B., Abidoğlu, Ü., Dinçer, Ç., Erdemir, N., & Gümüşçü, Ş. (2000). *Okul Öncesi Dönemde Dil Gelişimi Etkinlikleri*. İstanbul: YA-PA.
- Güneş, F. (2014). Dil Öğretim Yaklaşımları ve Türkçe Öğretimindeki Uygulamalar/Language Teaching Approaches And Their Applications in Teaching Turkish. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 123-148.
- Herodotus. (2004). *The Histories*. (G. C. Macaulay, Çev.) New York: Barnes&Noble.
- Humboldt, W. v. (1999). *On Language: On the Diversity of Human Language Construction and its Influence the Mental Development of the Human Species*. (M. Losonsky, Dü., & P. Heath, Çev.) New York: Cambridge University Press.
- Kandır, A., Yaşar, M. C., İnal, G., Yazıcı, E., Ceylan, Ş., Yazıcı, Z., . . . Uyanık, Ö. (2012). *Erken Çocukluk Eğitimi Dizisi 3: 5-7 Yaş Çocukları İçin Dil Etkinlikleri*. Ankara: Efil Yayınevi.
- Khait, I., Lewin-Epstein, O., Sharon, R., Saban, K., Perelman, R., Boonman, A., & Hadany, L. (2019). Plants emit informative airborne sounds under stress. *bioRxiv*.
- Kohler, R. (2014). *Jean Piaget*. (R. Bailey, Dü.) New York: Bloomsbury.
- Küçükkaragöz, H. (2007). Bilişsel Gelişim ve Dil Gelişimi. Kolektif, & B. Yeşilyaprak (Dü.) içinde, *Eğitim Psikolojisi: Gelişim, Öğrenme, Öğretim* (s. 81-115). Ankara: Pegem Akademi.
- Lightbown, P. M., & Spada, N. (2006). *How Languages Are Learned* (Third Edition b.). Hong Kong: Oxford University Press.

- Müldür, F. (2016). Noam Chomsky'de Üretici Dilbilgisi: Derin Yapı ve Yüzey Yapı Ayrımı. *Kaygı. Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*(27), 59-74.
- Otto, B. V. (2006). *Language Development In Early Childhood* (2. b.). New Jersey: Upper Saddle River.
- Piaget, J. (2019). *Çocuğun Gözüyle Dünya*. (İ. Yerguz, Çev.) Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Piaget, J., & Inhelder, B. (2000). *The Psychology of the Child*. (H. Weaver, Çev.) New York: Basic Books.
- Santrock, J. W. (2019). *Life-span Development* (17. b.). New York: McGraw-Hill Education.
- Saussure, F. (1998). *Genel Dilbilim Dersleri*. (B. Vardar, Çev.) İstanbul: Multilingual.
- Senemoğlu, N. (2007). *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim*. Ankara: Gönül Yayıncılık.
- Şahinkanat, S. (2017). Çocuklar İçin İyi Hikâyeler Yazmak, İklim Değişikliği Kadar Önemli. *Çocuk ve Medya*, 2(4), 562-570.
- Şahinkanat, S. (2017). *Üç Kedi Bir Dilek*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Şahinkanat, S. (2017). *Yavru Ahtapot Olmak Çok Zor*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Şahinkanat, S. (2018). *Üç Kedi Bir Canavar*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Şahinkanat, S. (2019). *Babamın Battaniyesi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Wadsworth, B. J. (2015). *Piaget'nin Duyuşsal ve Bilişsel Gelişim Kuramı*. (Z. Selçuk, Çev.) Ankara: Pegem Akademi.